

- מן הפרשה
- מן המדרש
- ד' אבות של הלכה
- ישימתו במלכותך ושומרי שבת
- חיזוקה של תורה
- ליקוטי מוסר
- זכרון לצדיקים
- רבינו זרח הליי פגל בעל טורי זהב
- דיברי החיים חי חיותה הבת

מאורות השבת

שע"י המכון התורני ירושלים

משפטים - תשפ"ה | גליון 152 | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

לזכר עולם יהיה צדיק
העלון יוצא לאור עולם
לע"נ המהורה של זקנינו הק'
מרנא ורבנא
הגה"ק רבי דוד הלוי סג"ל זע"ע
בעל ה"טורי זהב" גאב"ד לבוב - לעמברג
להגל יומא ההילולא רבא וקדישא שיחול
כיום שני הקורבן, כ"ו שבט.
יה"ר שזכותו הגדולה והקדושה תגן על כל רבבות
צאצאיו והובנו קוראי העלון היקרים מכל קצווי
תבל ועל כל עם"י להפקד בדבר ישועה ורחמים
ולהתברך בכל מילי דמיטב ברו"ג, אמן.
סאמר נחם לזכרו התהור של רבינו ז"ע - בעמ"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נין נינו באח"ב מבכירי סופרי
המסרכת - יחזקאל יוסף הלוי (חוקי) וז"ל.

לעילוי נשמת
נודרה בת מרים יעקובי ע"ה
גלב"ע כ"ג שבט התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

מן הפרשה

הערת הארת: 0527615936b@gmail.com
מתקבלות עבודות הקלדה ועימוד
במכון התורני רחוב האומן 27 ירושלים. טל: 0546371585

התורה למעלה משכל האדם

תאמר להם כי הם צריכים לקיימם בתור מצוות שכליות, רק "תשים לפניהם" שצריך לקיים גם את המשפטים שהם דינים שכליים כמו את החוקים שהם מצוות שמעיות, כי מה הראשונים מסיני, כך אלה מסיני, ואין לך רשות להרהר אחריהם, או לכלכל ולדון לפי שכלך שעלול לנטות לפי כיוון נגיעתך.

וכן אמרו: 'כל מקום שאתה מוצא אגוריאות של עכו"ם אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים' (גיטין פח, ב), וכן כתב רש"י בחומש: '...ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנים אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם. שהמביא דיני ישראל לפני ארמים מחלל את השם' וכו'.

והביאור הוא כפי שאמרנו, כי מי שהולך לדון לפני העכו"ם מוכח שאצלו הדינים והמצוות הם בגדר "שכליות" - זוהי חילול השם, כי באמת הרי הכל מסיני.

וכך אפשר להבין מה שאמרו במשנה 'האומר על קן ציפור יגיעו רחמין וכו' משתקין אותו' (ברכות לג, ב), ובגמ' אמרו על זה הטעם: 'אחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים, ואינן אלא גזירות'. וברש"י: 'מדותיו, מצוותיו. והוא לא לרחמים עשה, אלא להטיל על ישראל חקי גזירותיו, להודיע שהם עבדיו ושומרי מצוותיו וגזרות חקותיו, אף בדברים שיש לשטן ולאווה"ע להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו'. והכוונה היא, שאם יאמר שמדותיו של הקב"ה רחמים הן, היינו שהן תואמות את השכל, אזי גם ימצא לעצמו שכל איך לעשות את ההיפך מזה, ואז יפעל כפי שכלו ולא כפי מצוות התורה. ושכלו של האדם הוא בלתי מרוסן מפני הכיוון של רוח טבעו ורצונותיו ואי אפשר לסמוך עליו, או שיהיה לשטן ולאווה"ע להשיב עליהן, כי אז יניח אותן, אבל האמת היא שהן גזירותיו, ומה הראשונים מסיני אף אלו מסיני'.

וזה מה שאמרו במדרש: "שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם, ונקראו על שמו, ואלו הן: ישראל, והתורה, והדינים' (שמו"ד ל), והענין הוא, כי הגם שמשה למד עם ישראל תורה ודינים, הרי לא בשביל זה גם נקראו על שמו, אלא רק בשביל מסירות-הנפש, שנתן נפשו עליהם' וזה בא ללמדנו, כי צריך האדם לקיים את התורה אפילו בעת שהיא לא מתיישבת ומתאימה לשכלו, אלא מפני שהיא ניתנה בסיני, כי דבר אשר מתאים עם שכלו אין כל צורך בזה למסירות נפש, שכן הוא שואב מזה סיפוק ונחת רוח שהוא חי לפי שכלו והוא שמנהיגו. אולם כאשר מקיימים את התורה אפילו בדברים שהם מנוגדים אל השכל, כי אז הרי זו הוכחה שיש לאדם האמונה שתורה מן השמים.

(נחלת אליעזר - רבי חזקיהו אליעזר קהאן)

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם" (שמות כא, א). 'כל מקום שנאמר "אלה" פסל את הראשונים, "ואלה" מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני, ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש' ["ס"א: "אצל המזבח"] (רש"י ומדרש רבה).

ולכאורה קשה להבין את דברי המדרש, וכי יתכן בכלל מקום לחשוב שישנה אות אחת בתורה שלא ניתנה מסיני, ולמה אם כן צריך בשביל זה אות ו' מיותרת ב"ואלה" כדי לקבוע שניתנו מסיני?

והענין הוא כי ידוע שישנן בתורה מצוות שמעיות ומצוות שכליות, ויתכן שיהיה מי שיאמר שאת המצוות השכליות אפשר לקיים גם בלי ציווי התורה. אלא שזו טעות גמורה, שהרי לא רק מה שאמרו חז"ל: 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה' (קידושין לא, א), ועי' בפירוש התוס' שם ד"ה גדול: 'נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי שאין מצווה, שיש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח'. אבל יש עוד טעם לשבח, שגדול המצווה ועושה, דהיינו שעשייתו את המצווה היא במדרגה גבוהה, מפני ששכל האדם יכול לטעות ולנטות לפי רוח הנגיעה שלו, ובעת שיש לו לאדם איזו נגיעה, כי אז פונה השכל לפי כיוונה, ולכן יכול להפוך את הקערה על פיה, וזהו רק אם 'אינו מצווה' והוא עושה רק משום שהשכל מחייב, אז קיימת סכנה שהנגיעה תעוות את השכל ויעשה לפי רוח הנגיעה שלו, שהיא שוחד, והשוחד, כידוע, יעור פקחים, מה שאין כן אם האדם עושה מפני שהוא 'מצווה', כי אז המצווה משמשת רסן לנגיעה ומוכרח לעשות רק לפי דעת התורה ולפי זה אפשר להבין גם את דברי התוס' שאמרו: 'שמי שאינו מצווה ועושה יש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח', שכוונתם היא, 'אם ירצה', כלומר תהיה לו נגיעה מצד הרצון - 'יניח', דהיינו שהנגיעה שלו תמציא לו היתרים שעל פיהם יכול להניח מלעשות ויכול לעשות מה שלבו חפץ.

ולכן אמרו במדרש גם שלומדים מן 'המשפטים אשר תשים לפניהם', 'לומר לך שתשים הסנהדרין אצל המקדש', דהיינו אצל המזבח דוקא, וכל זה מפני שהדיינים צריכים להיות נקיים מכל נגיעה ומכל שוחד של נגיעה, כי השוחד יעור עיני חכמים, והדיינים צריכים להיות 'אצל המקדש' שיהיו קדושים, או לפי הגירסא 'אצל המזבח', היינו שיהיו מוכנים להקריב את עצמם על האמת כדי לקיים "לא תגורו מפני איש" (דברים א, יז), אפילו אם לפעמים יהיה עליהם לסבול בעד האמת מבחינת מצבם הגשמי או בכבודם.

וזה כוונת המדרש: 'ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני', כי בעת שתשים המשפטים לפני בני ישראל, אל

"מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּחְזַק" (שמות כג, ז). הנה כל ההרחקות מכל איסורים שבתורה, אינם אלא תקנות דרבנן. יצא מכלל זה דבר שקר, שההרחקה ממנו היא מדאורייתא. ומכאן התעוררות לחומר איסור שקר.

מן המדרש

מדרש רבה משפטים ל, יב [עם פי' המשולב - ענן והדר]

דבר אחר, וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים (שמות כא, א), **הֲדָא הוּא דְכְּתִיב "מְגִיד דְּבִרְיוֹ לְיַעֲקֹב"** (תהילים קמז, יט), **פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ עֲקִילָס לְאֲדַרְיָנוֹס הַמֶּלֶךְ, רוּצָה אֲנִי לְהַתְּגַיֵּר וּלְהַעֲשׂוֹת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ, לְאַמָּה זוֹ אַתָּה מִבְּקֶשׁ, כַּמָּה בְּזִיתִי אוֹתָהּ, כַּמָּה הִרְגַּתִּי אוֹתָהּ, לִירוּדָה שְׂבָאמוֹת אַתָּה מִבְּקֶשׁ לְהַתְּעַרֵּב, מָה רְאִיתָ בָּהֶם שְׂאֵתָה רוּצָה לְהַתְּגַיֵּר. אָמַר לוֹ, הֲקִטְּוֹן שְׂבָהֶם יוֹדַעַיָּךְ בְּרֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, מָה נִבְרָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וּמָה נִבְרָא בְּיוֹם שְׁנִי, כַּמָּה יֵשׁ מִשְׁנַבְרָא הָעוֹלָם, וְעַל מָה הָעוֹלָם עוֹמֵד, וְתוֹרַתְךָ אָמַת. אָמַר לוֹ, לָךְ וּלְמִד תוֹרַתְךָ וְאֵל תְּמוּל. אָמַר לוֹ עֲקִילָס, אֲפִלוּ חֲכָם שְׂבַמְלְכוּתְךָ וְזָקֵן בֶּן מֵאָה שָׁנָה אֵינוֹ יָכוֹל לְלַמֵּד תוֹרַתְךָ אִם אֵינוֹ מֵל, שְׁפֵן כְּתוּב: "מְגִיד דְּבִרְיוֹ לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמְשַׁפְּטִיו לְיִשְׂרָאֵל לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי", וְלָמִי, לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל.**

אמת אז תתגייר ותמוול עצמך לפני שתיווכח שתורתם אמת. אמר לו עקילס, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמד תורתך אם אינו מל, שכן כתוב "מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי", שהקב"ה מגיד דברו רק למי שמל ונעשה חלק מישראל והוא כיעקב, אבל למי שאינו מל, אינו מלמד את משפטיו וחוקיו, ולמי הוא כן מגיד את דברו ומשפטיו, רק לבני ישראל. וזה מה שנאמר בראש הפרשה "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ובא למעט "לפניהם" ולא לפני עובדי כוכבים.

ממאורות המדרש

כשנאמר לו "ואתנה בריתי ביני ובינך", והיינו כי לאחר שימוול עצמו ויקיים ברית מילה יזכה ג"כ לברית תורה, והיינו הבנת התורה לאמיתה. ואפשר דכל זה נרמז בפסוק דידן, דהנה ראשי תיבות של "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" עולה כמספר בת"ם, המורה על תמימות, ודרשו: דוקא לפניהם, דהיינו ישראל שהמה נימולים, ועיי"ז נקראים תמים, כבש"ס נדרים הנ"ל, להם מותר ללמוד תורה, אבל לא לפני עכו"ם כיון שהמה אינם נימולים ואסור להם ללמוד תורה בלי להימול.

ושפיר הביא הכא המדרש עובדא דאונקלוס הגר, שהרי אדרינוס כבר הסכים שילך ללמוד תורה אבל הִזְהִירוּ "אל תמוול", ועל זה השיבו אונקלוס 'אפילו זקן וחכם שבמלכותך לעולם לא יגיע להבנת התורה בלי שימוול' כי זהו היסוד ללימוד תורה כמו שהביא הקרא "מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי" והיינו כיון שלא נימול ואינו תמים, והבן. (ברכות שמואל" - רבי שרגא שמואל שניצלער אבדק"ק בעקעש - טשאבא, הונגריא)

אָמַר לוֹ, לָךְ וּלְמִד תוֹרַתְךָ וְאֵל תְּמוּל וכו'. א"ל אם כן לך ולמד תורה, אל תתגייר להיות יהודי, אלא תלמד רק את החכמה, מדוע להיות יהודי ולסבול צרות? ואמר לו אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורה אם אינו מל, שנאמר "מגיד דבריו ליעקב". ומה הביאור בזה, והרי גם בלי למול יכול ללמוד את החכמה? אלא שכונתו לקיום התורה, שאמנם כל אחד יכול ללמוד תורה, אך יהיה זה רק מן השפה ולחוץ, התורה לא תקלט בו ולא יהיה לו טעם בתורה, רק "יראת ה' היא תתהלל!" כשיש יראת ה', אז התורה נקלטת! אין אלו שני דברים נפרדים - אלא תורה עם יראת שמים יחד. (מחשבת מוסר - רבי אלעזר מנחם שך).

דבר אחר [אופן אחר] לפרש את הכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". ותיבת "לפניהם" נדרשת למעט, "לפניהם" ולא לפני הערלים, משפטיו התורה נתונים ומסורים רק לישראל. הדא הוא דכתיב בתהלים "מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ומשפטים בל ידעום" (תהילים קמז, יט-כ). שהקב"ה "מגיד" את דבריו וזהו דבר המשפט, רק למי שהוא מהול כ"יעקב".

המדרש מביא מעשה בענין זה: פעם אחת אמר לו עקילס לאדרינוס המלך [מלך רומי, והיה דודו של עקילס], רוצה אני להתגיר ולהעשות ישראל גמור. אמר לו אדרינוס המלך, האם לאומה הזו אתה מבקש להתגייר, והרי כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, וכביכול אין הקב"ה משגיח עליהם כבר, לירודה שבאמות אתה מבקש להתערב [בתמיה], מה ראית בהם שאתה רוצה להתגיר ולהיות אחד מישראל. אמר לו עקילס, דע לך שאף הילד הקטן שבהם יודע לומר היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה שנים יש [חלפון] משנברא העולם, ועל מה העולם עומד, ולולי שהיה חפץ הקב"ה בעם ישראל לא היה מגלה להם סודות אלו, ותורתך אמת היא, שהרי כל משפטיהם נכונים וישרים מצד האמת והשכל. אמר לו אדרינוס, לך ולמד תורתך ואל תמוול, ואם תמצא שאכן תורתם

פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ עֲקִילָס וכו'. המורה מדברי המדרש, דאונקלוס הסביר לאדרינוס שבלתי אפשרי ללמוד ולהבין חוקי ומשפטי התורה"ק אלא למי שנימול, והרוצה ללמוד תורה צריך קודם למול עצמו כישראל גמור, ועל כן אמרו חז"ל חגיגה (יג, א) 'אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם שנאמר "לא עשה כן כלל גוי"', והיינו כנ"ל, כי לא יבינו הדברים על מכוונם, ובהכרח יגלו פנים בתורה שלא כהלכה. וביותר מבואר בסנהדרין (ט, ט) 'עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה', וכבר הקשו תוס' (חגיגה שם) דתיפוק ליה מהך סנהדרין, ותייצו דבחגיגה אמרו שאפילו אם עכו"ם רוצה ללמד לעכו"ם אחר ג"כ אסור, עיי"ש. והנה בנדרים (לב, א) איתא, תניא, רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה, שנאמר "התהלך לפני ה' תמים" (בראשית יז, א) וכתוב "וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ" (שם ב). וצ"ב באמת אמאי דוקא ע"י מילה וְקָרָא 'תמים'. וכן הא דאיתא התם: 'א"ר יהודה אמר רב, בשעה שאמר לו ה' לאברהם אבינו "התהלך לפני והיה תמים" אחזתו רעדה אמר שמא יש בי דבר מגונה, כיון שאמר לו "ואתנה בריתי ביני ובינך" נתקררה דעתו. וצריך נמי להבין במה נתקררה דעתו הרי ביאר לו השי"ת טיבו של הברית ההוא, ואכתי הו"ל לאברהם לרעוד דאטו עד עתה לא היה ברית בינו להקב"ה.

ברם להנ"ל אתי שפיר, דהואיל וכל עוד שלא היה נימול לא היה באפשרותו להבין עומק התורה לאמיתותה על כן נקרא בהמולו 'תמים' שהרי עיי"ז יזכה להבנת התורה בשלימותה, ולכן דייק רבי בברייתא 'שאיין לך עסק במצות' דייקא כאברהם אבינו, פירוש רק במצוות עסק, אבל לא בתורה, אבל לאחר שמל נקרא 'תמים', שאז למד והבין עמקות התורה. ולכן שפיר נתקררה דעתו של אברהם אבינו

ד' אמות של הלכה

לימוד תורה בסעודה

שאלה א) בהא דחייב ללמוד תורה בכל סעודה, האם יוצא גם בברכת המזון? ב) האוכל יחידי האם צריך ללמוד בסעודתו? תשובה א) דעת הפוסקים שאינו יוצא בברכת המזון. ב) ולענין האוכל יחידי יש פוסקים, ויש אומרים שיוצא בברכת המזון.

ובספיקא אגרא דפרקא (אות רט"ו) כתב ליישב שיטת רש"י והרע"ב באופן נוסף, וז"ל: "אבל נ"ל דכוונתו, דהנה בזמן הגמ' לא היה ברהמ"ז על השלחן דסליקא תכא מקמיהו וכו', ואמירת ד"ת היה בחיוב וכו' ובדורות בתראין נתמעטו הלבבות מלומר ד"ת בכל חבורה וחבורה, תיקנו שלא לסלק השלחן לפני ברהמ"ז". ובסמוך (באות רי"ז) כתב: "הנה המשכיל עד מן הצורך שיהיו ד"ת על השלחן דייקא ואינו יוצאין בד"ת שאומרין אחר דסליקא תכא, אבל מנהגינו שאין מסירין השלחן ולכן יוצאין בברהמ"ז שהוא ג"כ ד"ת וכמש"ל". וכדבריו כותב נמי בסידור צלותא דאברהם. ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' פ) מתרץ, דכוונת הרע"ב רק כשמכוין בברהמ"ז לצאת ג"כ ידי לימוד דאז חשוב גם ללימוד, משא"כ כשמכוון רק לברך אינו יוצא ידי חובת לימוד התורה. ולפי"ז ג"כ לק"מ דמייירי שאינו מכוון, ע"ש עוד.

הכרעת ה"שפת אמת" לחלק בזה

וכותב השפת אמת שם באבות: "שנאמר "כי כל שלחנות כו' בלי מקום", פירוש מכלל כי עם דברי תורה יש משלחנו של מקום, ועיין בהרב עובדיה מברטנורה (המובא לעיל) לענין ברכת המזון כו', פירוש, שיש בו פסוקים וענינים הרבה. מה שאין כן ברכה שלפניה, ולכאורה לפי זה כשידברו בסוף דברי תורה יהיה למפרע שלחנו של מקום וגם השכינה אתיא מעיקרא על סמך זה, ואולי דכשבאתה השכינה בסוף נמי לא הוה ליה 'זבחי מתים' חס ושלום. ועיין תוספות יום טוב (המובא לעיל) שדחה דברי הרב עובדיה מברטנורה, דאטו איירי התנא במי שאינו מברך כו'. ומשום הא לא איריא דהתנא אין הכי נמי משבח כלל ישראל בזה. ויש להכריע דודאי על ידי ברכת המזון ושאר ברכות כבר יצא מידי זבחי מתים דאין לקראו 'בלי מקום' שהרי הזכירו שמו של מקום, ועל ידי דברי תורה ממש הוה ליה 'שלחנו של מקום'. ועי' בקובץ תורני גור (ח"ו עמ' קע"ז) שהאריך שם חכ"א בדבריו, והביא שכן משמע מספר כד הקמח מהרבינו בחיי (באות ברכה), ועעו"ש שמאריך בשיטת הראשית חכמה (שער הקדושה פט"ו) בזה

האוכל יחידי אם צריך ללמוד

ובענין האוכל יחידי אם צריך ללמוד, הנה משמעות המשנ"ב שם הוא דגם באוכל יחידי צריך ללמוד. וכ"כ החיד"א בספרו זרוע ימין על מסכת אבות (שם). אך בתפארת ישראל למשניות (אבות שם) ביאר לשון המשנה שנקטה 'שלשה שאכלו על שלחן אחד' וכו' כי האוכל יחידי יתכן שאין לו פנאי לאכול בניחותא שהרי לכך אוכל ביחידות ואינו ממתין לאכול עם חביריו וממילא לא חייבוהו לומר ד"ת מקוצר זמן, ע"ש. וכ"ד דהה"ח על מס' אבות (שם) והיעב"ץ (אבות שם) ומדרש שמואל, וכן משמע ברבינו יונה אבות שם, וברשב"ץ במגן אבות. ובהגהות הגר"ח צאנזער הביא בשם זוהר רות חדש דבאוכל יחידי יש לסמוך על ברהמ"ז, ועי' ליקוטי מהרי"ח. (אוצר תשובות לשאלות המצוות-הרב שלמה קליין)

החייב ללמוד תורה בעת הסעודה

שנינו במסכת אבות (פ"ג משנה ג'): 'רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח), "כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום". אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא), "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'". וכתב המג"א (סי' ק"ע סק"א) בשם הש"ה הקדוש דילמוד ממש ולא יסמוך על בהמ"ז, הובאו דבריו גם במשנ"ב (שם סק"א), והוסיף דע"כ יאמר איזה מזמור וטוב לומר אחר ברכת המוציא "מזמור ה' רועי לא אחסר", דהוא ד"ת ותפלה על מזונותי.

וראה בספר דרך סעודה בתיקון השלחן שכתב: "השלחן הוא דומה למזבח וכו', והעיקר שילמוד אדם קודם האכילה מעט קודם שיטול ידיו, וגם אחר האכילה קודם נטילת ידיו במים אחרונים, כדי שתהא אכילה פנים ואחור בתוך דברי תורה, ועל ידי זה יקויים באכילה ההוא "זה השלחן אשר לפני ה'". ובסדר סעודה כתב וז"ל: "תלמוד תורה הוא עיקר שיעסוק בעת אכילתו, וזה חלק הגבוה של הקרבנות שהבעלים אוכלים מהקרבנות, וכמו במזבח היו אנשי מעמד ולומדים תורה אף כאן צריך לדבר דברי תורה. וכמו שהלויים היו משוררין על הדוכן אף כאן ברכת המזון הוא השיר. ומי שאין לו פנאי לעסוק בתורה או שהוא לאו בר הכי יאמר בחיל קודם ברהמ"ז המזמור וכו'". ועי' בפלא יועץ (אות סעודה).

שיטת רש"י והרע"ב דיוצא ברהמ"ז והחולקים עליהם

והנה מצינו בפירוש הרע"ב למשניות אבות (שם) שכותב שיוצא ידי חובת לימוד בשעת הסעודה ע"י ברכת המזון, וכן ברש"י (באבות שם) כתב: "ורגילין בני אדם לפטור עצמם בברכת המזון".

והקשו עליהם התו"ט והשל"ה המובא במג"א (הג"ל), דאטו ברשיעי עסקינן שאינם מברכים ברכת המזון, ולכן דעתם שאין יוצאים בברכת המזון. ובחידושי הרי"ם יישב קושייתם וכמו שמביא נכדו בספר ליקוטי יהודה (פ' עקב) וז"ל: "ואא"ז הרה"ק החי' הרי"ם זצ"ל היה מיישב את דברי הרע"ב ז"ל ואמר, אם אדם אוכל לפני השי"ת ואח"כ מברך ברהמ"ז ויודע לפני מי מברך ונותן הודאה למי שנותן לו המזון, אין לך דברי תורה גדול מזה". ופעם אחרת שמעתי בשמו הקדוש שאמר, "הלא אם האדם לומד הדין של ברהמ"ז הוא יוצא ידי חובת דברי תורה על השלחן, וברהמ"ז עצמו לא יצא בתמיה".

וכמו שמפרש ההג"ה למטה בא"ד, אבל אולי אפשר לפרש דכאן הרי לא מדובר על מצות לימוד תורה אלא רק לימוד על השלחן שזה כדי להזכיר ולזכור את השי"ת, וק"ו שבברהמ"ז נזכר שם השי"ת, עכ"ד. והיינו שאף שאכן כולם מברכים ברהמ"ז, מ"מ תלוי האין מברכין, ואם מברך ברהמ"ז ויודע לפני מי מברך ונותן הודאה למי שנותן לו המזון, בזה כתבו רש"י והרע"ב דיוצא ברהמ"ז (אך לפי תירוצו השני עדיין לא נתיישב קו התו"ט והשל"ה).

ישמחו במלכותך שומרי שבת

טעם ענין שתי שבתות

לא שמרו איך ימשך ממנו, על כן צריך לשמור שבת אחת כראוי שיוכל למשוך ממנו על ימי השבוע ואז יוכל להכין עצמו בכל שבוע, ואחר כך לקדש ביום הקדוש למלך הקדוש מקדושים, ויבא הגואל כי הוא התכלית, והיינו 'אלמלא שמרו שתי שבתות' כו'. (תפלה למשה י"א, ג מרן רבי משה טייטלבוים זצוקלה"ה בעל ה"ישמח משה")

לקדשו ית"ש, כבודו הוא להתקדש מקדושים, וזה יסוד כל התורה שנהיה קדושים. והנה שבת היא יום קדוש, וראוי לקדושים לקדש ביום קדוש, על כן כל השבוע הוא הכנה לקדש עצמו בכל הענינים שנהיה קדושים גמורים ביום הקדוש. והנה בלי סיעתא דשמיא אין מבוא רק צריך המשכה מקדושת השבת על כל ימי שבוע, ואם

אמרו רבותינו ז"ל (שבת קיח, ב): 'אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין, שנאמר "כה אמר ה' לְפָרְסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי" (ישעיהו נו, ד), וכתוב בתריה "וְהִבְיֵאוּתִים אֶל הָרַקְוִי" (ישעיהו נו, ז). והענין הוא כי רבינו יונה בספר "שערי התשובה" (שער השלישי אות קנח) כתב, כי המבוקש מאתנו

חיזוקה של תורה

כבוד תלמיד חכמים

מתוך הסכמות הג' ישראל אליהו וינטרוב צ"ל שניתנו לספר 'כבוד חכמים' [למהדורא קמא ומהדורא תניינא]

יראת ה' היא תתהלל".

ראוי היה לדור עני להכיר עניויותו במרחבי התורה ולבקש על עצמו רחמים מרובים ממקור החיים ית"ש שיפתחו עיניו לראות בהירות דעת תורה, ולהכיר אפסיותו מול גאוני קדמאי אשר קטנם עבה ממתיניו עד אין שיעור.

וכשנכיר מקומנו אז נזכה ליכנס גם אנו למסורת שלשלת התורה לדורות. וחכמים הזהרו בדבריכם במסירת דברי תורה לצעירי הצאן שלא יורגש אפילו שמץ של זלזול בכבוד חכמי קדם וצ"ל כי התוצאות והחורבן לא תשורנה מראש בלב צעירים אלו. ע"כ מדבריו בהסכמתו למהדורא קמא של הספר.

ובדברי הסכמתו למהדורא תניינא של הספר, הרחיב יותר בהבהרת נושא זה, ואלו דבריו: 'חיים אנו בתקופה שהגדירוה חז"ל בשם 'עקבתא דמשיחא'. פירוש המילות הוא, שהיא תקופת המעבר בין כל הגלות לתקופת אחרית הימים, בהעקב נפגשות סוף קומה הראשונה עם תחילת קומה השנייה. אבל כאן שניהן משמשות בערבוביא כי אין גבולות מפורשות בבין השמשות הזה. אמנם העיסוק בשמים להוציאנו משעבוד מלכות וכו' מכניס להתקופה רגשי עצמאות, כי עצם היציאה מהשעבוד היא החזרת קניית העצמאות.

רגש זה שופע לתוך התקופה לקנות את העצמאות, ובהיות שהכל בערבוביא, על כן כשהוא מגיע אל גבול הנפשות יכול הוא להופיע בשני גיוונים. א) בצירוף של פיתוח היכולת הפנימי לשגשג ולהרקייע שחקים [כי אמנם זהו הפוטנציאלי שנמצא בנפש האדם] ולעלות דרגות רמות בעזרתו ית"ש. זהו כשנקלט בקדושה. ב) שמופיע במקום שנאחז בו הרע [במידות או בהשקפות] אז הוא מצמיח רק קוץ ודרדר, "עירף כמטר לקחי". וכשמגיע למקומות השפלות ממש אז מתפרץ בהכרזת עצמאות שכל כולה מרידה, אני ואפסי עוד.

מהופעת רגשי עצמאות אי אפשר להשתחרר, רק צריכים להבינה ולכוונה לכיוון הישר. כאן הוא שורש הבעיות שלדאבוננו רואים אנו בבית המדרש התפרצויות של רגשי עצמאות להתחצף נגד גדולי האחרונים וצ"ל בלי להסתכל שאנו כנמלים מול דעת תורה הענקית שלהם, והלואי נזכה לתרץ דבריהם ולהיות חלקינו בתורתם. וכבר אמר המלך החכם: "דור טהור בעיניו ומצאתו לא רחץ" (משלי ל, יב), עכ"ד מהסכמתו למהדורא תניינא

ז"ל הג'ר ישראל אליהו וינטרוב צ"ל בהסכמה למהדורא קמא: "עויין במגילה (ג, ב) שקבעו חז"ל שכבוד תלמיד חכם חמור יותר מערך הלימוד של יחיד בתורה, 'כבוד התורה קאמרת? כבוד התורה דיחיד חמור' וכו', עיין עליו. כי כבוד תלמיד חכם הוא ביסוס סמכות התורה בדור לצורך כל הנהגת הדור. כפי ערך הכרתנו רוממותה של תורה, ושבאמת אין הנהגה אחרת בכל המציאות, כך נקבע ערכו של תלמיד חכם בעיני הציבור, שאחרי שיגיע בה כל צרכו הרי נתאחד בו התורה, ודעתו דעת תורה ממש היא.

וכל העוסק בתורה לשמה מרוממתו על כל הבריאה והמעשים. ודרך עמלי ויגיעי תורה שבעל פה שבחכמי ישראל בכל הדורות שעמלו בה בטהרה וגם במסירות גמורה [בהכרתם כי לכך נבראו, ואין חיים אחרים במציאות, והיא אמיתות הדבקות בו ית"ש] זכו שהשתלשלות מסורת התורה תהיה בם ועל ידם. וכך נאה ויאה. ואז מקבלים שרי תורה אלו - בעיני הדורות - תמונה אם הראשונים כמלאכים [אז, אנו כבני אדם] וכמלאך ה' צבאות אשר תורה יבקשו מפיהו. ובזה הובטח קיום מסורת התורה.

אמנם לדאבון כל לב התחילו לנשב תוך כותלי בית המדרש רוח מר וזר מעולם החילוני לתוך כותלי בית המדרש. ואותה חציפות המשתוללת בחוץ הפורקת מעליה כל סמכות, וכל מרות, וכל מוסכמות (כידוע לכל מכיר אפי' קצת תוכן החוץ).

ובעת שרוח עוועים כזו פורצת דרך לתוך בית המדרש, אז במקום להכיר ולהוקיר ערכם של שרי התורה הקודמים, פורק הצורב ממנו מוסכמות אלו. ובמקום ליגע עצמו במיצוי הנפש והבשר שיאיר הקב"ה עיניו להבין דעתם הקדוש ניגש הוא בקלות שהגם שהקצה"ח אומר כך אני חולק ואומר אינו נכון, הרחמן יצילנו מגסות רוח כזו.

וכל זה נובע מהפרזת האנוכיות של האדם, וביטול ערכם של שרי התורה. הגישה הנכונה היא כך, אמנם היו עיניהם של שרי קדש אלו כיונים ממש על אפיקי הש"ס והיו בודאי ביכולתם לתרץ דבריהם, מ"מ כיון שניתנה לכל צורבא מרבנן אמיתי גם סגנונו בהסוגיא [אחרי רוב היגיעה והעמל דוקא] יכול הוא להכלל בגדר דעת תורה.

זלזול זה במסורת התורה הוא הורס כל הבית קיבול שלו לקלוט דברי תורה ברורים ואמיתיים. ולא כל יופי בלימוד גדר האמת יקבע לה, כי "שקר החן והבל היופי" רק "אשה

אין רשות לשתוק כי השתיקה כהודאה

כתב הג'ר יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד על מסכת נדה י, ב): **שאלה:** 'רב בית הכנסת אמר שיעור בין מנחה למעריב ואחד מהמשתתפים ביזה אותו ברבים. תלמידו של הרב מבקש למחות על כבודו של הרב, אך אם ימחה יוצר ויכוח בין המתפללים ויתפזרו האנשים, וישארו בלי מנין לערבית, ימחה או ישתוק?'

תשובה: נראה פשוט שחייב למחות, וכתב בשולחן ערוך (יו"ד רמ"ג ו) 'עון גדול הוא לבזות תלמיד חכם, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל כי דבר ד' בזה'. וכמו שאין רשות לעבור עבירה כדי לעשות אח"כ מצוה, כך אין רשות לשתוק כי השתיקה כהודאה, ואע"פ שאח"כ יפסיד תפילה במנין הרי אז יהיה אנוס ורחמנא פטריה.

ונראה שחייב להוכיחם כדי לקיים מצות תוכחה ואף שיודע שלא ישמעו לו, וזאת לפי מה שכתב הרמ"א (או"ח סימן תרח ס"ב) 'ואם יודע שאין דבריו נשמעים לא יאמר ברבים להוכיחן רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות, מאחר שיודע שלא ישמעו אליו, ע"כ. ואף שעל ידי כן יפסידו תפילה בציבור מכל מקום כעת הוא חייב במצות תוכחה. אך אם זה יביא רק לתוספת פגיעה בתלמיד חכם שיתחיל ויכוח וכל אחד יסביר דעתו, וזה יביא לעבירות נוספות, בזה מצוה שלא להוכיחם ועל זה כבר נתנבאה המשנה בסוטה (מט, ב) "וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו".

מובא בספר 'האיש על החומה' (חלק א 227): 'עד כמה צריך האדם להזהר בכבוד רבו, היה הג'ר יוסף חיים זוננפלד צ"ל מספר מה ששמע מפי מורו ורבו ה"כתב סופר", כי זכור לו איך שפעם בא אחד מגדולי הדור לבקר אצל אביו ה"חתם סופר", ותוך כדי שיחה הפליג אביו בדברים וסיפורי הנהגות של רבו הנשר הגדול הגאון רבי נתן אדלר, וכל הזמן הזכירו בשם 'הרב' מבלי לנקוב בשמו אותו גדול לא ידע באיזו רבי מדובר, וישאלהו לאביו לאיזו רבי ה"חתם סופר" מתכוון, ומה שמו? אז ביקש ה"חתם סופר" ממנו [הכתב סופר] שיגיד לאורח את שם רבו, וכשהזכיר את שמו של רבי נתן אדלר חוורו פניו של אביו ה"חתם סופר" כסיד וכל אבריו היו מרתתין'.

מאת חזקי ויזל

כ"ו בשבט ה'תכ"ז: רבי דוד הלוי סגל ב"ר שמואל בעל טורי זהב

שם בבית חותנו. לפני כניסת השבת מסר לחותנתו כיס ובו ששים אדומים זהב, לשמירה עד מוצאי שבת. והנה, תמיד, בכל עת שנפגש עם חתנו הט"ז, היה הב"ח שמח בו מאד, מכבדו ומוקירו ולא זז מלחבבו, וגם לא פסק מלארץ אותו בדברי תורה ובדרך ארץ. אבל באותה שבת הרגיש הט"ז, כי חותנו מתנהג עמו כמו בהסתר פנים. מדבר עמו קצרות וכמו שאינו מתעניין בו כלל ואינו שם לבו אליו, וכמעט שמנע עצמו מחברתו.

הצטער הט"ז מאוד על זה ולא יכול לעמוד על סיבת הדבר. במוצאי שבת שאל לחותנו לסיבת שינוי הליכותיו עמו הפעם. השיב לו הב"ח כי נודע לו שיש לו ששים אדומים זהב. ומאין לו לרב בישראל סכום כזה.

התרגש הט"ז מאוד והבטיח לו נאמנה, כי כסף זה נתנו לו בניו ובני משפחתו, כדי לאפשר לו לנסוע לקראקא לרופא עינים הסבר זה הניח את דעת חותנו והשלים אתו.

רבי רפאל מהמבורג הפליג בחסידותו ושבח, וסיפר שלמד תורה מתוך עוני, עד שבערב שבת אחת לא היה לו מזון סעודה אחת, ונעשה לו נס.

כמו כן הובא בספר רוח חיים (לרבי חיים מוואליזין עמ"ס אבות פ"א מ"א) "וסופר מאדוננו דוד הטורי זהב שאשה אחת צעקה אליו אהה אדוני והנה בני נחלש למות, ויאמר לה התחת אלוהים אנוכי, ותאמר - אל התורה אשר באדוני אני צועקה, כי קוב"ה ואורייתא חד הוא, ויאמר לה הלא זאת אעשה לך - הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי, אני נותן במתנה להילד, אולי בזכותו יחיה, כי בדבר הזה תאריכו ימים כתיב, ובאותה שעה חלצתו חמה..."

בשנות הגזירות סבל רבות, שני בניו נהרגו על קידוש השם בשנת תכ"ד, ונדד ממקום למקום, כמו שהביא בספרו ט"ז (אבהע"ז קנ"ו סק"ח).

הרבה גדולי עולם באו עמו בתשובות מהם בעל הלבושים, המגלה עמוקות, המגיני שלמה והש"ך.

בין תלמידיו נמנה בעל נחלת שבעה ועוד.

מעניין מש"כ ביו"ד סימן רנ"א סק"ו "יותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות, ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש".

בט"ז או"ח סימן קנ"א הובא "אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם ב"ב בבית מדרשי שהיה למעלה מביהכנ"ס ונענשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה".

בט"ז יו"ד סימן ר"מ סק"ג כתב על מה שאמרו בקידושין ל"א אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, על זה כתב "ואותן החותמין זלה"ה, מחסרים למ"ד, וצריכים לחתום זלה"ה".

בט"ז יו"ד סימן רמ"ו כתב "מו"ח ז"ל מסיק דלאב"ד שרי ליקח מתנות להתעשר שיהיו דבריו נשמעים נגד הבריות".

"ובאמת יצא שכרו של זה בהפסדו, דנמשך מכשול מזה - ע"כ כל שאינו מוכרח לזה ודאי ירחיק מכיעור זה - וצדיק באמונתו יחיה".

בט"ז או"ח ס"ס תקפ"ה כתב פעם אחת בא לי בחלום פירוש הפסוק בחצוצרות וקול שופר כו', שם סי' תרנ"א סק"י ד הביא מב"י בשם הרקנטי: סוד זה נגלה אלי בחלום בליל יו"ט הראשון של חג הסוכות כו', ובטורי זהב חו"מ ס"ס פ"ח:

רבי דוד הלוי - הט"ז (שמ"ו-תכ"ז) 'עוקר הרים וטוחנן זו בזו בפלפולי בהיכלו כולו אומר קדוש...' (לשון הב"ח בתשובה סי' קי"ג).

בן רבי שמואל, למד אצל אחיו רבי יצחק, ואצל הב"ח. חבריו ללימודים היו הצמח צדק ורבי שמשון מפראג. לימים נשא את בתו של רבו הב"ח.

בשאלותיו פנה אל אחיו רבי יצחק שמכנהו (בתשובותיו מהר"י הלוי סימן מ"המ"ט) "דוד הוא הקטן בעיניו. וגדול הוא בכל עניניו, חסיד ועניו..."

כשנעשה לרב סמוך לעיר ראווע למד שם מתוך עוני גדול והוא לא נוסה באלה, כי בימי בחרותו היה רך וענוג בבית אביו אשר לו עושר והון בביתו, וגם בהיותו על שולחן חותנו, נתן לו די מחסורו בלחם ושמלה וכל משאלות לבו, ויהי בעבור הב"ח דרך ביתו לראות אותו ושלום בתו, וראה לדאבון לבו את גודל עניותו של חתנו מחמד עינו, וכשהגיע למקום כבודו בקראקא כתב לחתנו מכתב עם דברי נחומים (הובא בספר מצבת קודש ח"ג סימן א') "עת הייתי אצלך... ראיתי את עניך ומאד צר לי כי לא תוכל לשבת על התורה במנוחה. אך אקווה כי ירחיב ה' את גבולי ואשלח לך מתנה..." הב"ח קיים אח"כ את הבטחתו ושלח לו מתנה הגונה עם שו"ת אחת לדינא...

בספר אבני שהם ומשבצות זהב (ח"ב עמוד כ"ו) הובא מה שנרשם בפנקס החבורה הקדושה של לבוב, לזכרון עולם, לאמור כי בתו של גביר אחד נשתתית שנכנסה בה רוח רעה ר"ל, ובקש אביה מכ"ק הט"ז שיעשה אות לטובה וילך לבקרה ויתפלל בעדה ועל ידי זה יהי' לה לרפואה, ואחר שהפצירו בו מאד נענה לשאלתם ובקשתם וכשפתח הדלת פתחה פיה ואמרה ברוך הבא וחזרה פניה לאחורה, ושאל אותה רבינו מדוע את חוזרת פניך, השיבה שהרשעים אינם יכולין להסתכל בפני הצדיקים, ואמרה עוד להוי ידוע כי בשמים ממעל קוראין אותך רבינו הגאון בעל טורי זהב, והשיב לה אם אמת כן כי אני חשוב בשמים אני גוזר שתתפאי כי אני תירצתי היום בהלכה דברי רבינו הטור המופלאים וישבתי לאמיתתה של תורה בזכות זה תהיה לך רפואה, וכן היה שנתרפאה והיתה לה שמחת עולם.

ואותו גביר שנתרפאה בתו ביקש להביא מתנה להט"ז ז"ל אחרי שבתו נתרפאה בזכותו אך רבינו הק' סירב לזה, הלך הגביר וקנה עבורו טלית נאה ומשובחת מצמר טורקי שילם במחירו דמים מרובים והביאו אל הט"ז, אך גם את הטלית לא קבל ממנו, באומרו הלא תראה כי זקן אנכי וקרוב לילך בדרך כל הארץ, והטלית הישנה שלי תוכל להעיד עלי כי אף פעם אחת לא חלפה במוחי מחשבה זרה בזמן שהתפללתי, אינני חפץ להחליפה בחדשה.

בעת הגזירה בשנת ת"ח היה אב"ד באליק במדינת ליטא ובאו החיילים עד העיר ההיא ונפל עליהם פחד פתאום וחזרו, ומקובל, שבאו לגדול אחר בחלום ואמרו לו "וגנותי על העיר הזאת למען עבדי דוד" (כ"כ רבי אליעזר מפיו של חמיו רבי רפאל הכהן מהמבורג).

בספר מקור ברוך (ח"א סימן ת"ט) מביא שהט"ז בעת היותו אב"ד בעיר אוסטראה (וואלין) נחלשה ראייתו ונסע לעיר קראקא להתרפא. בדרכו לקראקא עבר את העיר ששם כיהן, חותנו ר' יואל סירקיש הב"ח כאב"ד, ונשאר לשבות

שוב נתגלה לי בחלומי תירוץ על קושיא זו כו'.

על ספרו טורי זהב, הסכים הפני יהושע, וכתב "שכבר נתפרסמו תבורר והוראותיו בכל תפוצות ישראל, ולאורו אנו הולכים שהלכה כמותו ברוב המקומות, שהיה גדול שבאחרונים וראשון שבראשונים שאין למעלה ממנו..."

גם שהש"ך לפעמים לא סבר כוותיה, בכל זאת מספר הש"ך הגם שהוא היה הצעיר והט"ז היה כבר זקן, בכל זאת בפגישתו עם הט"ז נתכבד הרבה עד שנשקו על ראשו ושמח בו ממש כשמחת בית השואבה, וכמוש"כ בהקדמת הש"ך לנקודת הכסף ביורה דעה "אמר המחבר, אל יעלה על לב הקורא בספרי זה שמפני שהיה לי איזה מחלוקת עם הבעל טורי זהב או יש לי בליבי איזה טינא עליו חברתי השגות על ספרו, כי הלא נודע לכל כי נתקיים בו את והב בסופה, והתורה מחזרת אחר אכסניה שלה, שנעשיתי אכסניא להבעל "טורי זהב"

והיה אצלי שלשה ימים וכבדתי כבוד גדול אשר לא יאומן כי יסופר, וגם הוא נתכבד בי הרבה עד שנשקני על ראשי ושמח בי ממש כשמחת בית השואבה, ואל אלהים הוא יודע ועד שלא חברתי ספרי נקודת הכסף הלז רק לשם שמים לברר וללבן האמת... כך ה' בטחתי ולא אבוש לעולם ועד."

כמו"כ חיבר ספר "דברי דוד" על התורה.

על מצבתו חרות "באור תורתו האיר לדור דורים... הן בעודני בחיים כבר זכה כי נפסקה כמותו הלכה, הוראתו שלמה זכה וערוכה."

רבי יוסף שאול נתנון סיפר, שמאתיים שנה בערך לאחר פטירת הט"ז הוצרכו ע"פ פקודת השלטונות לפנות את בית הקברות, וכשפתחו את קברו מצאוהו שלם גופו והדור בלבשו, שלא שלטה בו רימה ותולעה לא היתה בו (מפי הרב מיכלזון). (גדולי הדורות - הרב יחיאל שטרן)

מטה וכשם שיהיו מותרין בב"ד של מטה כך יהיו מותרין בב"ד של מעלה וחתם אחר כך רבינו הגאון עם בית דינו הצדק עכ"ל פוק חזו כמה הופיע רוח הקודש על רבינו ופסקיו נתקבלו למעלה ועיי"ש. [מצבת קודש, סימן מח].

א. עוד הובא בהפינקס דבר נפלא מאת רבינו הגאון בעל טורי זהב, כי רבינו הגאון בעל טורי זהב הלך בטלית של מצוה קרוע מאוד והיה ישן נושן מכמה שנים אשר נתעטף בהטלית הנ"ל וכאשר ראו הנשים מפה קהילתנו את רבינו הגאון עומד להתפלל בטלית קרוע וישן התנדבו ליתן לו טלית חדש וקנו לו טלית מהודר ויפה והביאו את הטלית הנ"ל לרבינו וכאשר ראה את הטלית החדש אמר להנשים תשואת חן לכם על נדבת לבכם היקר רק אין אני רוצה להתעטף בטלית חדש כי הטלית הישן יעיד לו בעולם הבא כי לא היה לי מחשבה זרה בתפילת שמונה עשרה וזה דבר גדול לפני אדון כמוהו עכ"ל זכותו יעמוד לנו ולכל ישראל אמן. [מצבת קודש, סימן מח] ה. מדברי בעל הט"ז: אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם ב"ב בבית מדרשי שהיה למעלה מבה"כ ונענשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה. [ט"ז, אורח חיים סימן קנ"א ס"ק ד']

ו. הוא היה אב"ד באוסטראה קודם גזירת ת"ח בפולין והרביץ שם תורה הרבה והחזיק ישיבה גדולה כי באו אליו תלמידים מקצות הארץ לשמע חכמתו וחריפותו ובעת הגזירה היה אב"ד באליק אשר במדינת ליטא ובאו החיילים עד העיר ההיא ונפל עליהם פחד פתאום וחזרו, ומקובל שם שבא לגדול א' בחלום 'וגנותי על העיר הזאת למען דוד עבדי' וכן העיד החכם מו"ה ליזר ריעסער ששמע מפי חמיו הרב מו"ה רפאל הכהן [מח"ס שו"ת ושב הכהן] אב"ד דג"ק אלטונא האמבורג וואנדסבעק ושהפליג ממנו בגודל חסידותו ושלמד תורה מתוך עוני עד שבערב שבת א' לא היה לו מזון סעודה אחת ונעשה לו נס, ופעם אחת באה אליו אשה נעצבת ובקשה במר נפשה להמציא תרופה לבתה היחידה המסוכנת למות והשיב לה אינני רופא ולא בעל שם אך הנה תירצתי היום קושית תוספות אחת הנני נותן לה התירוץ במתנה להגן בעדה וחיתה מאותה השעה. [אור החיים, בערכו]

ז. נכתב בפנקס פה [לבוב] שהיה אבד"ק פאטליטש הסמוך לק"ק ראווא עת היות חמיו הגאון הב"ח ז"ל אב"ד דק"ק בעלזא כי טרם שנסע הגאון הב"ח לאב"ד דק"ק קראקא היה מתארח אצל הגאון בעל ט"ז בק"ק פאטליטש כי בא לראות בשלום חתנו הגאון בעל ט"ז ובתו קודם פרידתו וכן העיד לי א"א הגאון הגדול החריף העצום קדוש ה' מו"ה נפתלי הירץ צוקללה"ה איך שהוא ראה כת"ה הגאון הב"ח אצל הגאון הגדול מו"ה אפרים זלמן מרגליש בעל בית אפרים. איך שהגאון הב"ח כתב להגאון ט"ז בזה הלשון עת הייתי אצלך בק"ק פאטליטש ראיתי ענייך ומאוד צר לי כי לא אוכל לישב על התורה במנוחה. אך אקוה כי ירחיב ה' את גבולי אשלח לך מתנה כו' וכן היה כי שלח לו אח"כ מתנה עם שו"ת מה שפסק לו בעת חתונתו

א. הר"ר דוד ב"ר שמואל הלוי מלבוב, היה תלמיד מובהק וחתן הרב מו"ה יואל סירקיש האב"ד בקראקא (והזכירו בב"ח לט"ז ס"ק קמ"ז ועיין תשובת ב"ח ח"א סי' ע"ה) כי היה נשוי בתו מרת רבקה (תשובת ר"י הלוי סי' מ"ח), והיה דר שם בקראקא בילדותו. הוא היה אב"ד באוסטראה קודם גזירת ת"ח בפולין והרביץ שם תורה הרבה והחזיק ישיבה גדולה כי באו אליו תלמידים מקצות הארץ לשמע חכמתו וחריפותו ובעת הגזירה היה אב"ד באליק אשר במדינת ליטא ואחרי הגזירה כאשר שקטה ארץ פולין היה אב"ד בלבוב וכל הגליל. [אור החיים, בערכו]

ב. מעשים נפלאים מאת רבינו הגאון בעל טורי זהב אשר נכתב בהפינקס של החבורה קדושה אשר היה מונח ת"א א"א הגאון הקדוש מו"ה נפתלי הירץ שהיה אב"ד ומ"ץ דק"ק פה תוך העיר לבוב - מעשה אירע שבת גביר אחד מפה לבוב נשתתתה והלך הגביר הנ"ל לרבינו הגאון בעל טורי זהב וביקש מאתו שיתפלל בעדה עבור בתו שיהיה לה רפואה והשיב הגאון בעל טורי זהב לא נביא אנכי ולא בן נביא אינני בעל השם ואין אני יכול לפעול פעולות והשיב לו הגביר הנ"ל אף על פי כן במטותיה מיניה דמר ימחול לילך לביתי לבקר החולנית כי ראיות צדיקים לטובה כמו שמצינו גבי אברהם שהיה עינו לטובה והפציר בו הגביר והלך עמו לביתו ומיד כשבא רבינו הגאון בעל טורי זהב לבית הגביר הנ"ל ומיד כשפתח הדלת פתחה החולנית את פיה ואמרה ברוך הבא רבינו וחזרה פניה לאחור ושאל אותה רבינו למה חזרת פניך לאחור והשיבה כי הצדיקים אינם יכולים הרשעים להסתכל על פניהם כי ידוע להוי למר כי קורים אותך בשמים ממעל רבינו הגאון מו"ה דוד בעל טורי זהב. והשיב לה הגאון אם אמת כן כי אני חשוב בשמים אני גוזר שתתפרא כי אני תרצתי היום טור פליאה ותירצתי לאמיתתו של תורה בזכות זה יהיה לך רפואה וכך היה כי נתרפאה החולנית הנ"ל ונתקיים בו ותגזור אומר ויקום וכו' זכותו יעמוד לנו אמן. [מצבת קודש, סימן מ"ח]

ג. עוד נכתב בהפינקס - עוד יש פסק רבינו הגאון בעל טורי זהב בנידון דין ודברים שהיה בין החבורה קדושה ובין החבורה נושאי המטה וכתב פסק בפילפול בנידון טענותיהם וכתב לבסוף וע"ד האיש הבליעל מ' שמואל אשר חטף יד מהס"ת אשר היה שייך להחבורה קדושה ביום שמחת תורה (כי האיש הנ"ל היה מהחבורה קדושה נושאי המטה והיה ביניהם דין ודברים וחטף ביום שמחת תורה יד מהס"ת של החבורה קדושה ואמר כי שייך להחבורה נושאי המטה) וכתב שם האיש הבליעל הלז יהיה לו קנס יד ליד לא ינקה י"ד שנים לא יהיה לו שום שייכות ושום חלק בהחבורה הלז או בחבורה אחרת ויפרשו אותו מכל חבורה ושלישים יום לא יעלה לתורה וחתם עליו בזה"ל נאום דוד הקטן רועה צאן עדת ישורון פה לבוב. אחרי זה יש ע"ז הפסק שרטוט רק יכול לקרות בין השרטוט וכתב בזה"ל אחר כתבי הפסק הלז נפטר האיש הנ"ל בשנה זו והלך לעלמא דקשוט ומעתה אנו מתירין אותו בב"ד של

השגות בעל נקודות הכסף מדין שהוא אחרון משני טעמים ועדים נאמנים. האחד שהוא היה זקן ויושב בישיבה ומוחזק למופלג וגדול הדור, והשני הוא החיבור נאה של נכדו הרב הנ"ל המיישב השגת נקודות הכסף הנ"ל ברוב השגתו והרוצה להכריע ולהכניס ראשו בין ההרים עליו הראיה. ובתנאי כפול שיהא הוא רב גוברין ויודע להכריע בראיות מוכרחות ואז יעשה כשמעתתיה הנראה לדעתו ולא לדחות בגילתא דחיתא, לדחות דברי הזקן הנ"ל שקנה חכמה, וירא שמים יצא ידי כלם. וכדי להיות למשמרת לדורות הבאים באנו על החתום היום יום ד' י"ב אדר תמ"ג למ"ל לפ"ק. נאם הצעיר יצחק בא"א מוהר"ר אברהם זצ"ל ה"ה חונה בק"ק פוזנא והגליל יצ"ו פה בהתועדות דיריד גראמניץ...

ל. מדברי רבי נפתלי כ"ץ מח"ס סמיכת חכמים: שמעתי מנהג הגאון בעל ט"ז שהיה אומר הקידוש של שבת ויום טוב תמיד מתוך הסידור, ואמר הטעם מלבד שיש קדושה באותיות, שפעמים שמתארח אצל עם הארץ, או שמסיב עמו בבית א' עם הארץ שאינו יודע בע"פ הקידוש על נכון, וגם יתבייש לומר מתוך הסידור, על כן עושה הוא עצמו כן, כדי שיעשה כן הע"ה ולא יתבייש, ולפעמים היה אומר לו עשה כמוני לומר מתוך הסידור, ומנהג ותיקין הוא. [שער ההכנה, דף ח' ע"ב אות ל"ד]

י. אמר בשם הבעש"ט ז"ל שהט"ז והש"ך הם פוסקים האחרונים ועל כן לראות שלא לעבור על דעתם כי אם להחמיר אבל לא להקל נגדם כי אם בצירוף איזה טעם באופן שגם הם היו מסכימים להקל כגון בהפסד מרובה וכדומה. [שארית ישראל, שער הזמנים שער ב' סוכות] א. מתוך הסכמת רבי שמואל אב"ד פרנקפורט דמיין לספר טורי זהב: הספר טורי זהב אינו צריך הסכמה משום אדם בעולם באשר המפורסמים אינן צריכים ראיה. וכבר נתפרסמו ספריו וחיבוריו בכל ישראל. ואתם עמהם הייתי בעצה כאשר קציני רוזני מנהיגי ארצות מדינת פולין יע"א התנדבו סך עצום לסייע בהוצאת הדפסת טורי זהב על אורח חיים...

ב. מתוך הקדמת בעל הט"ז לשולחן ערוך יו"ד: הנה זה שלש שנים קבלוני הקהל הקדוש דק"ק אוסטרא להרביץ תורה ביניהם וקבעו לי בית המדרש הגדול מקום ועד לקיבוץ חכמים, ורב טוב וחנות לקהל הנ"ל הזלים זהב מכיסם לתת לי די ספוקי וספוקי ישיבתי הגדולה והחשובה תהילה לאל אשר נתקבצו אלי תלמידים חשובים קרובים ורחוקים מקצוי הארץ מימי לא ראיתי קיבוץ ישיבה חשובה כמוה, וערכתי שולחני לפנייהם מה שזכיתי משלחן גבוה ושמעו אמרי כי נעמו, ויפצרו בי להביא הדברים לבית הדפוס, ויפג לבי מלשמוע להם מדאגה מדבר דאפילו אחריות דנפשיה לא נחא לאינש לקבולי עליה ק"ו דאחריני, ואפילו אם לא יהיה דרך פסק דין רק דרך משא ומתן, מ"מ יש מכשול במי שרואה דברים נדפסים ממי שלא הגיע להוראה ולומד מן הביאור איזה פסק דין וסומך עליהם גם למעשה, הקולר תלוי בצואר הגורם לזה ורחמנא ליצלן מעונש המגיע מזה ח"ו. כל זה העליתי אל לבי למשוך ידי ממלאכת הדפוס: אחרי שובי נחמתי לאשר זכיתי להציע דבר לפני חשובים הן תלמידים הן שאר לומדים והוטב בעיניהם תהילה לאל וקיויתי לו יתברך שיתכנו בעיני חכמי הדור אוהבי האמת מצד אמתתה של תורה לא מצד אחר ח"ו... ואני משתטח ומתאבק בעפר רגלי החכמים אשר אני כותב לפעמים לסתור דברים לא יאשימוני כי סהדי במרומים אשר נצטערתי על

הרבה פעמים שבאתי לידי מדה זו אלא שההכרח לא יגונה.

ג. מדברי בעל הב"ח אל חתנו בעל הט"ז: עוקר הרים וטוחנן זו בזו בפלפול. בהיכלו אומר כולו. קול לו קול אליו קדוש ייאמר לו. הוא חתני ר"מ ואב"ד האלוף כמהר"ר דוד סג"ל נר"ו ונר זרעו יאיר. עד ביאת הגואל. [שו"ת הב"ח ישנות, סימן קיג]

ד. מתוך הסכמתו של רבי יעקב יושע בעל הפני יהושע לט"ז על שו"ע אבן העזר (שנדפס בזאקווא תק"ד): הגאון מו"ה דוד סג"ל אשר

עם בתו לתת לו ארוחה על שולחנו כמה שנים ופסק ליתן לו בשר ואח"כ העני הב"ח ולא היה לו רק ליתן כבוד וכתב בזה שו"ת במשא ומתן של הלכה אם כבוד הוא בכלל בשר. ונפקא מינה לענין דינא והנודר מן הבשר אם מותר בכבוד. ואח"כ נתקבל הגאון רבינו הגדול לראש מנקה דפה ואז היה הגאון הגדול מו"ה מאיר ז"ק אב"ד דחוץ לעיר והגאון מו"ה יקותיאל זלמן אב"ד בתוך העיר וחומה. ואירע פה שאלה בבית המטבחים ופסק הגאון בעל טורי זהב להכשיר והמנקרים ידעו כי על פי הדין הפשוט היא טריפה והלכו לקבול עליו אצל הרב הגאון מו"ה מאיר ז"ק שהיה אז מרא דאתרא, וישלח הגאון לקרוא את הט"ז אליו ויתן בקולו עליו מדוע הכשיר את הטריפה, וכאשר עמד הט"ז על דעתו כי על פי הדין כשר הוא, עלתה חמת הגאון באפו ויגזור אומר להעמידו במקום הבושת תחת מסגר של ברזל אשר עוודנו אתנו היום למזכרת באולם ביהכ"כ דח"ל, ותעודתו היה להציב בתוכו כל חוטא ופושע ושלשלאות של ברזל על אצילי ידיו לאות לבני מרי, למען ישמעו וייראו וירוקו בפניו, והוא הנקרא בשפת העם קיהנע, ויהי בעת עמד שם הט"ז עבר במקרה א' הנערים לפניו ותרנגולת שחוטת בידו וישאלהו למה זה התרנגולת הזאת בידך. ויענהו הנער, שאלת חכם שאלתי עליו אצל הרב הגאון דפה, וכאשר סיפר לו הנער ענין השאלה ואמר לו כי הטריף אותה הגאון, אמר לו הט"ז שוב אל הגאון והגידה לו בשמי כי התרנגולת כשרה היא, הנער מהר לבית האב"ד ואמר לו כדברים האלה, והגאון מהר"ם ז"ק באהבתו את האמת, חקר שנית על אודות התרנגולת וראה כי באמת הצדק עם הט"ז, וימהר לפתוח אותו ממאסרו וישלח לקרוא אותו אליו, וכדברו אתו וראה כי צנא מלא ספרי הוא ורוח אלקים בו, בקש ממנו מחילה על העלבון הרב אשר עשה לו, וישלח לקרוא את פרנסי העיר ואמר להם, דעו לכם כי האיש הזה רם ונשא הוא וראוי לשבת בראשיכם, אך יען לא היתה כסא הרבנות פנויה עשוהו לראש בית דין, וכאשר מת הגאון ז"ק בשנה השניה קבלו את הט"ז לרב אב"ד ור"מ. [מצבת קודש, חלק ג' אות א' בהערה]

ה. מתוך הסכמתו של רבי יצחק מפוזנא לספר מגיני זהב: המפורסמת אין צריך ראיה על גודל עילות תהלות ספרו של כבוד המאור הגדול נ"י כמוהר"ר דוד סג"ל זצ"ל בעל ט"ז, אשר מעודו הרביץ תורה בישראל ושימש ת"ח הרבה וביחוד חותנו המאור הגדול המופלג נ"י רבן של בני הגולה כמוהר"ר יואל בעל ספר בית חדש המפורסם בכל תפוצות ישראל, אשר ישב לפניו בעל ט"ז בהתמדה בישיבה, כידוע ומפורסם בדורנו. ובאשר מקרוב נדפס ספר נקודות הכסף להשיג על ספר ט"ז ולהשיב הארי אחר מותו, ומדאגה בדבר לדורות האחרונים פן יעיינו בנקודות הכסף הנ"ל ולא יתנו לבם לעיין ולירד לעומקה של הלכה בספר ט"ז לישיב דבריו, ויסכימו על דברי נקודות הכסף הנ"ל להחליט דבריו ולומר שהוא אחרון ויודחו על ידי כן דברי בעל ט"ז המופלג בדורו לשבח, והנה העיר אלהים את רוח אחד מיוצאי חלציו הרב הגדול המופלג כבוד מוהר"ר יואל בן הרב המופלג מוהר"ר גד, נכד הרב בעל ט"ז הנ"ל, ויואל לשבת ולישב השגות בעל נקודת הכסף בטוב טעם ודעת. ובאשר שמענו דברי פי חכם חן אהנו לנו דבריו שפתים יושק משיב דברים נכוחים וישירים למוצאי דעת ובודאי שפתי בעל הט"ז דובבות בקבר ע"י שכיון לדעת הנ"ל. ע"כ באנו להודיע הסכמתנו בהחלטה גמורה שיודפס החיבור נאה ומשובח הנ"ל. והכרע הכרענו שאין להוציא דברי ט"ז מחזקתו האלימתא. אף באיזה מקומות בספר ט"ז שלא יישב נכדו המופלג הנ"ל יהיה דברי בעל ט"ז בחזקתן וכל בעל נפש יעיין בהם לישיבם וידונו דברי בעל ט"ז מעוטן אחר הרובא אשר נתישבו ע"פ נכדו הנ"ל ונאמר כשם שנתישב הרוב כן יכול להיות שכל דברי בעל ט"ז כנים וישירים ויש לתלות חסרון הישוב במיעוט הנ"ל, באשר נכדו הנ"ל גם הוא טרוד במשנתו מאד ואין סיפק בידו לישיב כל דבר על אופניו. כללו של דבר, שאין להוציא דברי בעל ט"ז מחזקתן מחמת

אהובי אחי ידידי ראיתי כתיבת ידך נוטפות מור עובר אלי תמיד על פני יחלופך כליל ועטרת לראשי אענדנו ולרגעים אפקדנו: וביום פקדי ופקדתי את דבריך דברי אלהים חיים אשר הם ערבים עלי דברי דודך טובים מיין המשומר בענוה ובריאה היו נדברים כמשפט לאוהבי שמו יתברך אשר כל דבריהם בנחת נשמעים למבינים ויודעים ויושבי נטעים כמוך כמוהם יהיו דבריך תמיד כן דברת יפה דברת: על כן נתיקרת בעיני ובעיני כל רואיך רועי אתך בהתהלכך מהלכים עם העומדים לפני בעז"ה: ומה גם עתה כי הוספת והגדלת בי שמחה בהודיעך אותי כל ענייך על נכון וביחוד התמדת לימודך ורוב שקידתך על דלתות שערי החכמה... (ש"ת מהר"י הלוי, סימן מ"ח).
(רבנן קדישי-הרב יעקב תפילנסקי)

זכה וזיכה את הרבים בחבוריו "טורי זהב" על ד' חלקי השולחן ערוך אשר נדפסו בזה אחר זה, ונתפשטו ונתפרסמו בכל תפוצת ישראל, ולאורם אנו הולכים, שהלכה כמותו ברוב המקומות, שהוא גדול שבאחרונים וראשון שבראשונים שאין למעלה ממנו.
טו. מדברי רבי יצחק הלוי רבו ואחיו של בעל הט"ז אל בעל הט"ז: ויצא שם דוד בכל הארצות וה' עמו שבכל מקום כמוהו ההלכה, אשרי העם שלו ככה, מאלהיו ישא ברכה, ה"ה אהובי אחי משיב רוחי נייחוחי, האלוף הנעלה לשם ולתהלה, התורני הנבוני כמוהו"ר דוד הלוי יצ"ו, עם שלום וזוגתך היקרה והחשובה ממקבת בור באר מים חיים נקובה מצור דבש מסלע חוק חצובה, הצנועה מרת רבקה שתחיה, וזרעו לברכה, אלף פעמים ככה יצו ה' אתם את הברכה אמן.

תולדות חיייהם של גדולי ישראל הם ספרי המוסר התיבים ביותר.

זכרון לצדיקים

כן המדות הנאות לספר בשבח החכמים והצדיקים כמו שנאמר "יחסי קבוצה קבוצה" (ש"ת מהר"י הלוי, סימן מ"ח).

' שבט ה'תשי"ט: הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצוק"ל רבה הראשי של ג'רבה שבתוניסיה וראש ישיבה

חוליו העמיק בלימודו וכתב פירוש על מגילת אסתר בה מצא נוחם ועידוד, קיבל כל אדם בסבר פנים יפות כשחיך נסוך על פניו ובדרשותיו אשר משכו רבים מבני הקהילה נהג לחדש חידושים. בשנת ה'תשי"ד החליט לעלות לארץ ישראל ושבוע טרם נסיעתו החלו המונים להגיע אל ביתו על מנת להיפרד ולהתברך מפיו. בהגיעו לארץ ישראל התגורר במושב ברכיה, כונה בשם - האדמו"ר מג'רבה ורבים מעולי טונים הגיעו לקבל את עצתו ולהתברך.
כחודש טרם פטירתו בשנת ה'תשי"ט ביקש שיקמו במושב ברכיה מוסדות תורניים ולאחר שהשיב את נשמתו ליוצרה הקימו תלמידיו את ישיבת "כסא רחמים" בבני ברק על שמו מספריו: • בני מכי"ר • מגיד דבריו ליעקב • מנחת כהן • מעט מים • פרחי כהונה • שמחת כהן: שו"ת על ארבעה טורים • תקפו של נס

רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל נולד ביום שבת כ"ב סיון ה'תרס"א בג'רבה (תוניסיה). מילדותו למד תורה בשקידה, בשעות הלילה כאשר הבחין באביו הממתין שיסיים את לימודיו, סגר את ספריו העמיד פני ישן ולאחר שאביו נרדם קם ממטתו והמשיך ללמוד עד שעות הלילה המאוחרות. בגיל 15 הצטרף לשיעור של ר' משה כלפון הכהן אשר שימש כאב בית הדין והחל להתכתב עם גדולי הדור בענייני הלכה. מונה לסופר בית הדין והוסמך כשוחט בקי. למד בחברותא עם ר' אברהם הכהן אשר זכה לגילוי אליהו.
לאחר נישואיו החל לכהן כראש ישיבה, העניק יחס אישי ואוהב לכל אחד מתלמידיו היות ובניו נפטרו בילדותם. בשנת ה'תרצ"א מונה לדיין ולאחר פטירת ר' משה כלפון הכהן החל לכהן כראב"ד ג'רבה. למרות ייסוריו הרבים עקב

תורה אצל הרה"ג רבי דוד (דידו) הכהן זצוק"ל, ולמד אצלו מקרא הלכה ותלמוד, וכבר מילדותו הצטיין הנער "חויתה" בלימודו והכירו בו רבותיו כי לגדולות נוצר. עודנו בטל ילדותו היה מחדש חידושי תורה בפרשיות השבוע, חידושים קצרים נחמדים ומתוקים, פעמים בדרך קושיות ותירוצים בעומק הפשט ופעמים בדרך דרש או רמז ר"ת וגיימטריאות וכיו"ב, ולימים הדפיסם בספרו מנחת כהן ב' חלקים על התורה.

האי ג'רבה אשר בדרום תוניסיה. היה עיר ואם בישראל בגדולי תורה ויראה שצמחו בקרבה במאות השנים האחרונות. אשר העניקו חמה בקומתם, והרביצו תורה ויראה בקהלתם, והעמידו, תלמידים הרבה, ובכך עשו שלא תשתכח תורה מישראל.

התמדתו בתורה היתה גדולה ועצומה, כשהיה לומד היה שוכח עולם ומלואו, ואפילו את עצמו וגופו, ולא היה מרגיש כשהגיע זמן האכילה, והיה יושב ועמל בתורה. הוריו שהיו חסים על בריאותו היו מזרזים אותו לאכול, ומרוב חשקו לתורה היה עונה "עוד מעט!" "עוד מעט!", ולבסוף כשלוחצים עליו הרבה היה הולך לאכול בחטיפה ברגעים אחדים בלי שיטעם לחיך את מאכלו כי כולו שקוע בלימודו, ואף בשעת האכילה היה מעיין בספר. וכשהיה מסיים לאכול היו הוריו מבקשים ממנו שיאכל עוד והוא מסרב, שלא רצה להרבות באכילה, שהמאכל מביא את השינה (יומא יח.) ונמצא בטל מתלמוד תורה. גם בשעות ההפסקה מהלימודים לא היה עושה כחבריו שהיו הולכים לשחק ולהנפש, אלא היה הולך מיד לאחת הישיבות שבעיר ולומד בשקידה רבה. גם בלילות היה רבי חויתה (אע"פ ששמו המלא הוא רחמים חי חויתה, זה שמו בפי כל מאז החל רוח ה' לפעמו ועד פטירתו, מלבד תלמידיו המובהקים שקראו לו "הרבי רבי חויתה" ותו לא) מתמיד בלימודו וכדברי הרמב"ם זיע"א (בפרק ג' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ג) "מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהם בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בזה, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה" וכיו"ע"ש. היה לומד

בין אותם המאורות הגדולים בדור האחרון נמנה מרן הגאון הגדול רבי רחמים חי חויתה הכהן זצוק"ל שהיה ראב"ד ג'רבה, והרביץ תורה בתלמידים והעמיד תלמידים הרבה, ורבים רבים מרבני ג'רבה בחו"ל ובארץ ישראל הם מתלמידיו. וכך תיאר אחד מגדולי תלמידיו, הגאון הגדול רבי מצליח מאזוז זצוק"ל והי"ד, בזו הלשון: "אשכול הכופר, איש שהכל בו, מעיין עצום וחד מאד, פסקן מובהק, דרשן מצויץ, בקי בקבלה, יודע בדקדוק, מכיר בעיבור, רגיל בדברי ימי ישראל, משורר ופייטן בכתב ובקול, ידו בכל, אין ספר שלא פתח ואין דבר שלא התעניין בו".

רבנו הגאון המחבר זצוק"ל נולד ביום שבת קודש כ"ב סיון ה'תרס"א לאביו רבי חנינא הכהן זצ"ל, שהיה איש תם וישר ירא אלהים ונהנה מיגיע כפיו באמונה, וגם היה חזון במצוות ונזהר במעשיו, היה קובע עתים לתורה בלימוד "חק לישראל" ותהלים וספרי דרושים, ובלילות החורף היה משתדל לקום אחר חצות הלילה ואומר תיקון חצות, ואח"כ היה גורס בזוהר הקדוש עד עלות השחר, ובדרך לימודו היה מחדש חידושי תורה, והיה מצוה לבנו לכותבם, ולימים צורפו לספר בנו ונדפסו, ובאחרית ימיו נזדכך ביסורין קשים ומרים אשר קבלם מאהבה, ונלב"ע לחיי העולם הבא ביום ז"ך לחודש מרחשון ה'תרצ"ב (ראה בהקדמת הספר מנחת כהן ח"א).
כאשר גדל הנער, התחיל אביו ללמדו ולחנכו ביראת ה', ושלחו ללמוד

היה מקבל יותר מעשרים וחמשה תלמידים, כדין הגמ' ונפסק להלכה בש"ע יו"ד (סי' רמ"ה סעיף ט"ו), כי ריבוי הכמות משפיע לרעה על ריבוי האיכות. היו הורים שרשמו את ילדיהם אצלו לעתיד כלומר שיתקבלו ללמוד אצלו לאחר שנה או שנתיים כשיתפנה מקום. כשרונו היה מפליא בהסברת השיעור ובהגברת החשק אצל התלמידים (ראה באור תורה גליון כסלו תשנ"ו עמוד קסד, במה שכתבתי בס"ד על תלמידו מובהק הג"ר ר' רפאל כדיר צבאן זצ"ל. איך היה סדר לימודו של רבנו עם התלמידים), ומשנת תרפ"ה התמנה רבנו לראש ישיבה ללמד תשב"ר בבית הכנסת ע"ש רבי אליעזר זיע"א, שם הוקבע ללמד כל היום את התלמידים, והתמסר מאד בעבודת קודש זו, והצליח הצלחה מרובה בקידום התלמידים מאד מאד ובחינוכם להפליא, עד שהיתה אימתו מוטלת על תלמידיו שלא יתחברו עם חברים רעים ח"ו וילמדו ממעשיהם, והיה מזהירים שיזהרו בקדושת בית הכנסת, שאף שהוא לא נמצא עמם שלא יסתובבו אלא ישבו במקומם עד בואו, והתלמידים היו מציינים לו. וסיפר הגה"צ רבי מגוץ סבאג זצ"ל שפעם אחת בא לישיבתו של רבנו לצורך איזה ענין, וכשנכנס לתוך בית הכנסת והנה התלמידים שקטים ויושבים במקומם ואינם מתרוצצים אנה ואנה כטבע הילדים כשאין עליהם השגחה, חשב כי מסתמא רבנו נמצא שם בשיעור, אך מה נתפלא כשהגיע למקומו של רבנו ולא מצאו, וישאל את התלמידים היכן הרב ואמרו לו שעדיין לא הגיע, והתפעל מאד מהחינוך הטוב של רבנו בתלמידיו שהשאיר את רישומו עליהם אף שלא בפניו

וכך היה סדר לימודו. מיד אחר גמר תפלת שחרית בבית הכנסת "רבי אליעזר", בעודו מעוטף בטלית ומוכתר בתפלין, היו באים תלמידיו מהכתות הגבוהות ולומדים "ארבע אמות הלכה" [מה שנקרא בימינו "שיעור"] במסכת מסויימת שמחזיקים בה באותה עת בעיניו, זמן מה לאחר מכן היה הולך לביתו לסעוד פת שחרית בתכלית הזריזות ולפעמים כשרואה שהזמן התאחר לא היה הולך אלא מתחיל בלימוד התלמידים שכבר התחילו להגיע כחה אחר כחה, כשהגיע חצות היום היו חוזרים התלמידים לביתם לארוחת צהרים והפסקה של כשעה וחצי עד שעתיים, ורק כחה אחת מהתלמידים הגדולים נשארת ללמוד עמו, ולפעמים שתי כתות, ולומדים עד שעה אחת וחצי שתיים בצהרים, ואז חוזרים התלמידים הצעירים יותר לבית הכנסת ורבנו היה הולך לסעוד בזריזות ומיד חוזר ללימודו עד זמן תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה. אחר התפלה היו קוראים מספר מזמורי תהלים ומתפללים ערבית, ולאחריה שוב לומדים בני הכתות הגבוהות "ארבע אמות הלכה" עם עוד כמה ת"ח מבני העיר שסיימו עבודתם ובאו ישר לבית הכנסת להתפלל וללמוד "ארבע אמות הלכה", ולומדים עד שעה מאוחרת וחוזרים לביתם לאכול ולישון, ורבנו כשהיה חוזר לביתו לא היה ממחר לישון אלא יושב ולומד רוב הלילה, ובאותה תקופה היה מברר ומגיה כתבי-יד של גדולי הדור שנפטרו ואחרי הברור היו נמסרים לדפוס, בירר והגיה כמה וכמה ספרים וביניהם "אוהב משפט", "דבר המשפט" או"ח ויו"ד, "בן פורת יוסף" ח"ג, "מרפא לשון, דגן בחורים" ועוד. יש ספרים שהיה מברר ומגיה לבדו ויש שהיה עוסק בזה עם עמיתו הג"ר אברהם מגוץ הכהן זצ"ל הנ"ל, אך זה לא נמשך זמן רב בעוה"ר כי תוך כדי עריכת הספר "אוהב משפט" הסתלק עמיתו הרה"ג מוהרא"ך זצ"ל לבית עולמו [כבן גל שנים] והוטלה כל המלאכה על רבנו.

כשהיה רבנו שקוע בתורה לא היה מרגיש בענייני העוה"ז כלל, ואפילו לעת האוכל כשהיו מביאים לו לפעמים את ארוחת הצהרים לבית הכנסת באמצע שיעורו לתלמידים וכשלא הספיק ללכת בעצמו הביתה בהפסקת הצהרים), היה ראשו ורובו בש"ס ופוסקים ולא היה מרגיש כלל מה היה אוכל. סיפרו שפעם טבל ענבים שחורים במלח ואכל בחושבו שהם זיתים. כך היה שקוע בלימודו. ביום ששי היה רבנו מלמד לתלמידיו כללי חשבון עיבור ולימוד הכתב היהודי-ספרדי, הצרפתי והערבי.

בלילה שעות רבות, והיה אביו מזרזו ללכת לישון ולהחליף כח, לא היה רוצה רבי חויתה שאביו ינדד שינה בעבורו והיה מכבה את העששית (מנורת נפט) כאילו כבר גמר לימודו, ואז אביו היה הולך לישון, וכשהיה ברור לו שאביו נרדם וישן היה שוב מדליק את העששית ולומד לאורה עד שעה מאוחרת.

בשנת תרע"ו בהיות רבנו בגיל טו. למד כללי הפוסקים וההוראה אצל הרה"ג הגדול סבא דמשפטים רבי כלפון משה הכהן זצוק"ל, עם עוד תלמידים מקשיבים. בתחילת לימודם אצלו היה נותן להם שאלה בהלכה לעיין בה ולכתוב תשובה ומראה להם מקורות מהשו"ע והפוסקים, והיו לומדים וכותבים מה שנראה להם לפסוק בזה, וביום השבת היו מראים לו מה שחדשו והוא היה עובר ובוחן את הדברים. אם היה נראה לו שהם נכונים היה אומר להם לסדרם ולכותבם בפנקס. ואם לאו היה מברר ומדריך את הפוסק להלכה, ולאט לאט התרגלו עד שהיה אומר להם את השאלה בהלכה בלי מראה מקומות. והם היו מעיינים ומחפשים לבדם בשו"ע ונושאי כליו ובספרי הפוסקים עד שהתמחו היטב בפסק ההלכה (עיין במאמר "עץ חיים" שבתחילת שו"ת ישיב משה ח"א להגאון רבי משה שתרנ"ג זצ"ל). לרבנו היה חשק גדול בלימוד הלכה והיה לו בזה תענוג רוחני נפלא כמאמרם ז"ל "אין שמחה כהתרת הספקות", ובזמן קצר רכש לו ידיעה רחבה וגדולה בפוסקים והלכה למעשה, והיה רבו הג"ר רבי דוד הכהן זצ"ל רגיל לומר: "מקנא אני בתלמידי רבי חויתה שעולה עלי בידיעת הפסק". באותה תקופה מצא לו חבר נאמן ללימודו, הוא הגאון המפורסם רבי אברהם מגוץ הכהן זצוק"ל ובונו של הגאון רבי כלפון משה הכהן הנז"ל) והיו שניהם הרוח החיה בלימוד ההלכה.

אביו הצדיק היה תמיד משגיח עליו ברוחניות ובגשמיות,

היה מזרזו להתמיד בלימודו, ולא הניחו לעסוק בשום מלאכה מלבד עסק התורה, והיה הוא דואג לפרנסתו. וכן אמו היתה משגיחה עליו לבל יזניח את בריאותו עקב התמדתו העצומה בתורה, אך עכ"ז מרוב שקידתו העצומה נגרמה לו חולשה בעיניו והוכרח לנסוע לעיר הבריה תונס כדי לדרוש ברופאים, וזה היה בשנת התרע"ט בהיות רבנו כבן י"ח.

בהיותו בתונס למד רבנו מלאכת שוחט ובודק, ובששה חדשים נסמך לשו"ב עופות ובהמות, על סמיכתו חתמו הרבנים הגאונים ר' אברהם בלעיש, ר' דוד כטורזה, ר' ישועה אלמליח, ר' ישראל זיתון, ור' משה שתרנ"ג זכר צדיקים לברכה. כמו כן בשהותו שם קלט במהירות כתיבת ערבית וצרפתית וכתב ידו היה נאה להפליא בהרבה סוגי כתיבה, וכן היה בקי בחכמת החשבון לכל חלקיה, שזה לרקחות וטבחות לתורה הקדושה.

מסופר שבהיותו בתונס ביקר רבנו בישיבת "חברת התלמוד" (מיסודו של הגאון רבי שלמה דאגה זצ"ל מח"ס שלמי תודה על הש"ס) שבה היה מרביץ תורה לעדרים הג"ר דוד כטורזה זצ"ל. ציוה רבי דוד לתלמידיו: עקבו אחר האורח באיזה ספרים הוא לומד, אם ספרי פוסקים או דרושים, ורבנו הרגיש בכך. יום אחד למדו בחבורה ורבנו עמהם. הקשה הרב כטורזה קושיא אחת ונתחבטו התלמידים בתירוצה. לחש "האורח" את התשובה לאחד התלמידים שישב בצדו, מיד עמד הלה והושיט תשובה כהלכה. צעק עליו הרב כטורזה: זו אינה משלך!... והודה.

בשנת תר"ף התמנה רבנו לסופר בית הדין. ביושבו בבית הדין היה נותן דעתו לכל ענין וספק שבא לפני הדין, והיה לומד וכותב מה שנראה לו להלכה, וגם בענייני גיטין היה רושם לו סדרי הגט שהיו בזמנו, ככתוב בספרו "גרש ירחים". באותה שנה נשא לאשה את הרבנית סעוד ע"ה, שהיתה צדקת וצנועה ושומרת מצוות בכל דקדוקיהן וחומרותיהן, והיתה גם מזכה אחרים ביראת חטא ובשמירת המצוות, ובפרט בענייני טהרת המשפחה (נלב"ע ג' שבט תשל"ל) - שהיתה עזר לרבנו כל ימיו.

בשנת תרפ"א ורבנו כבן עשרים, התחיל להרביץ תורה לתלמידים, כשרונו המזהיר נתגלה בשטח זה, ורבו הקופצים על דלתותיו, אך לא

היה דרשן נפלא לצבור, פה מפיך מרגליות, ודבריו היוצאים מן הלב היו נכנסים ללב שומעיהם, והיה מושך את הצבור ליראת ה' ואהבתו. וביום שבת כשהיתה דרשתו בבית הכנסת הגדול, היה בית הכנסת מתמלא עד אפס מקום והיו נוהרים בהמוניהם לשמוע מאמרותיו הטהורות, וכשמתמלאים הספסלים היו פורסים מחצלות על הרצפה ושוב מתמלאים כל המקומות בישיבה מזרחית על הרצפה, אע"פ שהיה דורש כמה שעות ולא קצים ולא מתעייפים מאריכות דבריו הנעימים והמתוקים מדבש ונופת צופים.

בתחילה היה דורש בשבתות שלפני ר"ח, כנהוג בגר'א שבשבתות "מברכין החודש" היה עומד אחד מהת"ח שבעיר לפי תור קבוע ודורש בפני קהל ועדה בבית הכנסת הגדול חידושי תורה עם מוסרים, ובשבתות שלפני המועדים היה עומד אחד מהדיינים [זהו התואר המקובל של הרבנים הראשיים חברי בית הדין בגר'א ובתוניסיה, שלא כמו שנהוג בימינו ש"דיין" הוא תואר ל"שופט בבית הדין הרבני" בלבד] ולומר את דיני המועד, והיה רבנו דורש לפי תורו. אך לבסוף נעשה הוא הדורש בכל השבתות שלפני המועדים, והם: שבת תשובה, שבת זכור, שבת הגדול ושבת כלה [שבת שלפני חג מתן תורה, שבה נערכת גם מגבית לטובת מוסדות "אור תורה" שבעיר המחזיקים את כל המוסדות של תלמודי תורה והישיבות והכוללים], והיה רגיל לסדר תפלה להשי"ת קודם הדרשה שיעזרהו הקב"ה בדרשתו, ואכן דבריו היו מתקבלים, והיו נוהרים לדרשתו. נוסף לכך היה לו קביעות לדרשה ביום שבת קודש כשעה - שעתיים לפני מנחה בבית הכנסת "רבי אליעזר", ותוכן הדרשה חידושי תורה בפרשת השבוע, ולבסוף פסקי דינים הנצרכים מהספר הקדוש "בן איש חי" להגרי"ח זיע"א ריש גלותא דבבל. וכן היה דורש גם בהספדים על הנפטרים ובבית האבל, ודרשותיו נדפסו בספריו מנחת כהן חלק ד' וכתר כהונה, כי את הכל היה כותב ולא היה מוותר אפילו על רמז קל שלא לכותבו, וגם רמזים בר"ת וס"ת ונוטריקון וגימטריאות שהם פרפראות לחכמה העלה על ספריו כמו מנחת כהן ב' החלקים הראשונים ושיירי מנחה, זה בצד שאלות ותשובות ופסקים בהלכה בעניינים חמורים כמו ענייני אישות גיטין וכו' מהם המשתרעים על עשרות עמודים ראה בספרו שו"ת שמחת כהן ח"ג חאה"ע סי' ב' תשובה בענין אב שקבל קידושין על אחת משתי בנותיו המשתרעת על שמונים וששה עמודים, מעמוד ריא עד עמוד רצו. ולא בחנם הגדירוהו "איש האשכולות" איש שהכל בו".

נוסף על זיכוי הרבים בדרשותיו, היה שומר ומשגיח לחיזוק הדת, ועומד בפרץ על כל מיני פרצות בדת שרצו מחדשים מתחדשים למיניהם לפרוץ והיה רודף אחריהם עד חרמה להעמיד הדת על תילה. ונציין אחדים מהם. בין השנים תש"ח-תש"ט רצו לעשות "עליית הנוער" מגר'א לארץ ישראל דרך צרפת, והצבור חשב לתומו שזה דבר טוב, אך רבנו בעינו החדה הרגיש את הקלקול שיכול לנבוע מזה שייצאו הנערים מהשגחת הוריהם תחת פיקוחם של מדריכים חילונים, ובה יוכלו לרדת מהתורה ויראת שמים עד שיצאו מהדת לגמרי ח"ו (כמו שנהיה בעוה"ר באותם הקהלות שלא ראו את הנולד והסכימו ל"עליית הנוער", ובסופה נעשה "ירידת הנוער" במלוא המובן. והדברים ארוכים ואין כאן מקום להאריך) ולכן התנגד רבנו לזה נמרצות (ראה בספרו שמחת כהן ח"ב ח"ד סי' צ"א, נימוקיו להתנגדותו), ואכן ע"י עמידתו האמיצה התבטל הדבר. כך עמד רבנו בפרץ על משמר חינוך הבנים והבנות לתורה ויראת שמים (ועיין למן הגר"י צדקה זיע"א בספרו קול יהודה, פרשת שמות על הפסוק איש וביתו באו, מה שפירש בזה ע"ש)

וכן בשנת תש"י באו אנשים מתחדשים ורצו לייסד מגרש משחקים לספורט והתעמלות בגר'א, ולקלקל את הנוער תחת השפעת מדריכים "קלי דת", ורבנו עם שאר הרבנים התנגדו לזה בכל תוקף, אך אותם אינשי דלא מעלי החליטו בכל זאת לפתוח את מגרש המשחקים למרות התנגדות רבנו ושאר הרבנים. בשמוע רבנו על כך הצטער וכאב מאד על הדבר, וביום שבת קודש יום קודם פתיחת המגרש, הוכרז בתפלת שחרית בכל בתי הכנסת שהרב נותן דרשה בבית הכנסת הגדול במוצאי שבת על ענין דחוף. בשעה היעודה כשבאו הצבור התחיל

מלבד שיעוריו הקבועים בישיבה היו לרבנו מספר לילות בשבוע שהיה לומד עם תלמידיו עד אחת וחצי שתיים אחר חצות הלילה, ואז היו אומרים תיקון חצות והולכים לישון, ולפעמים היו נשארים ערים עד אור הבוקר. בין הלומדים אז עם רבנו היה תלמידו הגדול הגר"ר מצליח מאזוז זצוק"ל והי"ד, שלימים נתעלה מאד והיה לאחד התלמידים המובהקים של רבנו, עד שזכה והיה לאחד מגדולי הדור ומקים עולה של תורה בתונס, לאחר שבעוה"ר פנה הודה זיוה והדרה ע"י מחריבים כרם ה' צבאות אנשי האליאנס שר", בפותחו את ישיבתו המפורסמת "כסא רחמים" על שם רבו, שהיא מגדל אור ענק לתורה ולתעודה עד ימינו אלה, וכן הגאון הגדול רבי רפאל כדיר צבאן זצ"ל (ראה תולדותיו באורך באור תורה גליון כסלו התשנ"ו) ועוד ועוד.

אחד הדברים הנפלאים שהנהיג רבנו בתלמידים, שהיה מזרזם לחדש חידו"ת ולכותבם. בין בתנ"ך ובין בגפ"ת [גמרא, פירוש רש"י, תוספות], וכשהיו מראים לו התלמידים את אשר חידשו וכתבו היה מדריך את סגנון את הדברים, וגם היה מוסיף נופך משלו לחידושיהם, או משנה בלשון ובסגנון. משמיט ומוסיף כפי הצורך ומסביר להם כל דבר למה צריך להיות כך ולא כפי שכתבו הם, והיה מדרבנן לסדר כל החידושים בספר מכורך או פנקס ולא בדפים בודדים כדי שלא יאבדו ובכל נושא להקציב פנקס נפרד. עוד היה מזרזם לכתוב מכתבים בחידושי ש"ס או שו"ת ולשלחם לת"ח אחרים מהעיר או חוצה לה כדי שיעבירו תחת שבט הביקורת לקרב או לרתק, כדי להגדיל בקרבם חשק ואהבת התורה לחדש איש על דברי חבירו וקנאת סופרים תרבה חכמה. (ראה בספרו מנחת כהן ח"ג מערכת כ' אות ב' בענין חיוב ומעלת המחשך חידושי תורה והכותבם על ספר ע"ש).

כן היה דואג לתלמידיו לזרזם לשקידת התורה בלי בטלה והתעסקות בדברים אחרים, וכן היה משתדל לקרב גם את המשפחות שאינם בני תורה שיגדלו את בניהם לתורה שזו תכלית האדם בעולמו ותכלית הבריאה, כמאמרם ז"ל בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית - ברא אלהים את השמים ואת הארץ (ראה רש"י ריש פרשת בראשית), ומרגלא בפומיה שזה דבר גדול להוציא יקר מזולל (עיין בבא מציעא דף פ"ה.). גם היה דואג לתלמידים הנזקקים שיתמכו בהם כדי שיוכלו להתמיד בלימודם ולא יעזבו את הלימוד נראה ספר "אשכבתיה דרבי" דרוש ה' (1), וכשגדלו התלמידים בתורה היה טורח עמהם ומכשירים לעבודת הקודש, לרבנים ומורי צדק ושוחטים וכיוצא ממלאכות הקודש, והעיקר שימשיכו בלימוד התורה, ואכן מסירותו בהרצת התורה לתלמידיו נשאה פירות זכה להרבות גבולו בתלמידים רבים שזכו לכתרה של תורה, ומהם ראשי ישיבות, מורי הוראה, דיינים, מחברי ספרים, דרשנים, שוחטים, ושאר מלאכות הקודש, הן בחוץ לארץ והם בארצנו הקדושה, וגם אלה שלא קבלו שום משרה ויצאו לשוק החיים היה מזרזם לקבוע עתים לתורה ומתעניין בהם שיהיה להם שייכות בלימוד התורה, ויש שהחזירם מהחול אל הקודש שעזבו עסקיהם ועבודתם ושבנו לתורה ונעשו רבנים (עיין בהקדמת ספר זרע יעקב ח"א לתלמידו הרה"ג רבי רפאל כדיר צבאן זצ"ל).

אחר כששנים שנתמנה רבנו לראש ישיבה להרביץ תורה בתלמידים, נתבקש מאת גדולי הקהלה בסוף שנת תרצ"א להתמנות לדיין בבית הדין בגר'א, ובתחילה סירב הרבה ולא רצה לבטל מלימוד התלמידים, אך הקהל הפצירו בו מאד כי ראו שאין ראוי והגון כמוהו, שהיה איש האשכולות ומצויין בתנאים הנחוצים לדיין (ראה שו"ע ח"מ סימן ה', י"ח) והוכרח להסכים להם. ובתשרי תרצ"ב נתמנה לדיין וחתם על כמה פסקים ושו"ת עם רבנו מוהרמ"ך [הגאון רבי כלפון משה הכהן זצ"ל] זיע"א, והיה מצטער מאד על שנאלץ להפסיק לימוד התלמידים (עיין בשו"ת ישכיל עבדי ח"ב להגר"ר עובדיה הדאיה זצ"ל, חלק ח"מ סימן א' בשאלה שם והיא לרבנו זצ"ל ע"ש"ב). אך עכ"ז לא עזבם לגמרי, ומינה במקומו את תלמידו הגר"ר רפאל כדיר צבאן זצ"ל הנ"ל ללימוד התלמידים, ובשעותיו הפנויות היה שב רבנו לישיבה אל תלמידיו אהובי נפשו ומשאת חיו ללמד ולספות להם כתורא.

מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, שלא היה מעריך את עצמו כלל, והיה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ומכבד אפילו הקטנים ממנו. גם כשהיה צריך להוכיח אדם שלא התנהג כהוגן כדי להחזירו בתשובה, היה מקבלו בסבר פנים יפות ולא בפנים זעומות, ומוכיחו בלשון רכה ובפנים צהובות, וכך היו דבריו מתקבלים ונכנסים ללב שומעיהם, ובענייני הוראה היה נמלך גם עם תלמידיו, והיה חוט של חסד משוך עליו, והכל מכבדים ומעריצים אותו, ועקב ענוה יראת ה' היא אוצרו, היה מתנהג בקדושה ופרישות, ועם שהיה מיקל לאחרים כפי הדין, לעצמו היה מחמיר, ומעולם לא רדף אחרי הממון והכבוד, ולא אחר תענוגי העוה"ז כלל, ותמיד היה שמח בחלקו.

בשנת התשי"ד החליט רבנו לחסל ענייניו ולעלות לארץ ישראל. סמוך ליום נסיעתו באו כל הקהל לבקרו ולקבל ברכתו. ביום י"ח מנחם-אב אותה שנה יצא רבנו מתוניס וכל הרחוב התמלא מהקהל שבאו ללוותו, ורבים טיפסו על החלונות והמרפסות בצאתו. בתחילה נסע לצרפת ומשם הגיע באניה לארץ ישראל. ביום ז"ך מנחם-אב דרך רבנו על אדמת הקודש ארץ ישראל ובו ביום לקחוהו לכפר ברכיה ליד אשקלון, ומיד נתמנה לרב הראשי והכולל של כל יוצאי ג'רבה ודרום תוניסיה בארץ ישראל משרה שכיהן בה עד סוף ימיו (מפאת חולשתו ויסוריו - ראה בהמשך - לא יכל רבנו לכהן פאר כרב בעיר גדולה כראוי לו).

בהגיעו ארצה מיד הכירוהו הרבנים כי "ארי עלה מבבל", ורבים העידו עליו שהוא כמעט יחיד בדורו. מספר חדשים אחר עלייתו, באסרו חג הפסח תשט"ו, היתה חגיגת בית הכנסת החדש במושב ברכיה. ובאו הרבה רבנים ספרדים ואשכנזים לכבוד המאורע, פתח רבנו פיו בחכמה ודיבר כחצי שעה דברים עמוקים לפי ערך האורחים הנכבדים, והשומעים התפעלו מאד מאד, וכשדברו הרבנים אחריו. הביעו את התפעלותם מהגאון האדיר הזה. עוד היו באים לרבנו בחול המועד פסח וסוכות אוטובוסים מרבנים ותלמידי חכמים לקבל את פניו ולשמוע לקח מפיו, שהרי חייב אדם להקביל פני רבו ברגל (ראש השנה :טו), וזכה רבנו ויצא שמו לשם ולתהלה בארץ, עד שאחינו האשכנזים היו קוראים לו "האדמו"ר מג'רבה", שכידוע כך הם קוראים לגדולי הרבנים על שם עיריותיהם שבחול"ל. כך זכה רבנו לשם טוב, וכתר שם טוב עולה על גביהן (אבות פרק ד' משנה י"ב).

זכה רבנו למדרגות עצומות בקדושה וטהרה, עקב התמדתו העצומה בתורה וקיום המצוות בדקדוק, עד שהיה מתקן נשמות, כמו שסיפר תלמידו הג"ר מצליח מאזוז צוק"ל והי"ד, שסיפר לו רבנו כי בט' כסלו תשי"ח אחרי תפלת ערבית בא אליו למושב ברכיה רב אחד אשכנזי מירושלים ואמר לו באתי אליך בשביל דבר דחוף והוא שהיה לו חבר בן תורה שנפטר ל"א בקי"ש [לא אליכם - בקיצור ימים ושנים] לפני קרוב לשנה ובא אליו בחלום ואמר לו שהוא ל"א [לא אליכם] שם בצער ותלך לרב של מושב ברכיה שיעשה לו תיקון. כששמע זאת רבנו ענה לו בבהלה: "טוב טוב". וזה אחת מני רבות וראה בספר אשכבתיה דרבי, עמודים יג-יד).

מסכת יסוריו של רבנו היתה מן הנוראים. והשומע מזה אומר "לית דין בר אינש" (ע"ז :ט) אלא מלאך. התקיים בו מאמר רבותינו במסכת ברכות (ה) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין. אפשר לומר שרוב ימיו היו ביסורין, יסורין של אהבה שאין בהם ביטול תורה, כי גם בהיותו מיוסר ומעונה ולא יכל לזוז ולהזיז את עצמו, עם כל זה מוחו ורעיוניו היו בתורה.

שרשרת חולאים ומכאובים היו מנת חלקו, היו לו מחלות שסבל מהם שנים ארוכות, וגם בזמן בריאותו לא היה בריא לגמרי, והיסורין חזרו אחריו תדיר בעוה"ר. בפרט סבל ממחלת ה"רומטיזם" [שגרון] ומחולי העינים. כבר סופד לעיל שבהיותו בן ח"י נחלש וחלה בעיניו ונסע לתונס [עיר הבירה של תוניסיה] להתרפאות, עשר שנים לאחר מכן בשנת התרפ"ט שוב נסע לתונס לריפוי עיניו, ובאותה שנה נפטרה אחותו בחודש תמוז, ובשנת התרצ"א חלם רבנו שראה שלשה גחלי אש, על שלשה תלמידי חכמים שעתידיים להפטר מן העולם, ואחד

רבנו בדברי תורה ומוסרים וכשהתמלא בית הכנסת מפה לפה, התחיל להתריע קשות נגד רעיון זה של הספורט והתעמלות והקלקולים הנובעים מזה, ומרוב צערו שמא יצליח מעשה שטן ח"ו, פרץ בבכי מר. ודבריו שיצאו מן הלב עשו רושם כביר בצבור והסכימו כמעט כולם שלא יתנו אל ילדיהם שילכו לשם חלילה. ולמחרת בפתיחת המגרש באו רק ילדים אחרים שלא ברצון הוריהם, ובסוף בחסדי ה' התבטל הדבר, כי קללם רבנו שלא יהיה ביניהם שלום, וכך היה שנתהווה ביניהם פירוד ומחלוקות עד שנתפרדה חבילתם-חבלתם וממם התבטל, כי פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם (משנה סנהדרין ע"א), כך זיכה רבנו את הרבים בעמידתו על המשמר לחיזוק דת קדשנו מפני המהרסים (ועיין להגאון חפץ חיים זיע"א בכל ספרו "חומת הדת").

רבנו עסק גם בתורת הח-ן (חכמת הנסתר) עם חברים ת"ח. ביום ששי אחר חצות היום היו נאספים בבית הכנסת "רבי אליעזר" ועוסקים בספרי רבנו האר"י ותלמידיו זיע"א, והיו כותבים את ספיקותיהם ושולחים אותם לעיר הבירה "תונס" להגאון המקובל האלקי רבי רפאל ג'אמי צוק"ל (נ"ע שבט התרצ"ז), והיה רבנו מתרגש מאד מתשובותיו החדות והקצרות שהם כמסמרות נטועים שאמתן מעידה עליהם, כדרך לימוד התוניסאים בלימוד הפשט בגפ"ת, וכן היה שולח ספיקותיו לעיר קדשנו ירושלים להגאון המקובל האלהי רבי עובדיה הדאיה צוק"ל (נ"ע כ' שבט התשכ"ט - עשר שנים ועשרה ימים אחרי פטירת רבנו זיע"א), שלימים שיבצם בספרו על דרך הנסתר שו"ת "דעה והשכל" (שבסוף ספרו בהלכה "שכיל עבדי") שקראו כך ע"פ הצעת רבנו, כמבואר שם בהקדמת הספר, ורבים מהתשובות שם הם מרבנו וחבריו. היו תקופות בהם עסק רבנו בתורת הסוד עם תלמידיו הגדולים כמו הג"ר מצליח מאזוז צוק"ל שבשנת התר"ץ לאחר נישואיו, היה לומד בחדשי החורף עם רבנו בליל ששי ובמוצאי שבת והיו לנים יחדיו ומשתדלים לקום בחצות הלילה שזה הזמן המוכשר לחכמה יקרה זו, קוראים תיקון חצות ומתעלסין ברזין דאורייתא עד אור הבוקר. וכן עם תלמידו הג"ר רפאל כדיר צבאן צוק"ל לאחר נישואיו היה לומד איזה תקופה שלשה לילות בשבוע בדברי רבנו האר"י בשער ההקדמות ועוד, אך לא כתב רבנו חיבורים בקבלה. זולת מה שהיה מתכתב עם הרבנים הנזכרים, ומעט כתב בתורת הח-ן בספרו מנחת כהן על התורה ב"ח (ורונו בסוף ספרו שו"ת שמחת כהן חלק שמיני, מעמוד תע"ו, ונקראו בשם "קונטרס חכמה ודעת" ע"ש).

רבנו היה בקי גם בחכמת הדקדוק ובחכמת העיבור, והיה מלמד לתלמידים פעם אחת בשבוע בספר "שירי דוד" (כללי העיבור והדקדוק). גם בתפלתו היה מדקדק שיהיה ע"פ הדקדוק. משנת תר"ץ התחיל רבנו לשמש כשליח צבור בימים נוראים בבית הכנסת הגדול בג'רבה, והיתה תפלתו בדקדוק מורגשת ביותר. רבנו היה מחונן בקול נעים וערב, והיה פייטן נפלא ומשורר בקולו הנעים בזמני שמחות ובמועדים, וכשהיה כוחו במתניו היו הכל מזמינים אותו בשמחה חתן וכלה והיה הוא המסדר קידושין ומברך שבע ברכות, והיה אהוב ומקובל על הקהל ורוצים שדוקא הוא יהיה המסדר קידושין והברכות.

וכן היה מלא וגדוש בבקיאיות גדולה בספרות עם ישראל, וגם בדברי ימי עולם, ורכש לו ידיעה מפליאה בתולדותיהם וקורות חייהם של גדולי חכמי עיר הבירה תונס בדור הקודם הידועים כגאונים נפלאים, וכן בסיפורים ומעשיות על צדיקים ואנשי מעשה ודברי אגדה המושכים לבו של אדם, והיה יודע מהשתלשלות הדורות של חכמי וגאוני ישראל ומאורעות שהיו בימיהם, וגם בדברי ימי ישראל הראשונים, וכשהיה מתחיל לדבר בזה נעשה כמעין המתגבר מענין לענין ובאותו ענין בסיפורים ערבים ומעורבים בדברי תורה מרבני דור ודור עם דברי מוסר מתובלים בתוכם והנחיל תכונה נפלאה זו - להקסים את שומעיו בסיפורים על תולדות חייהם וקורותיהם של גדולי חכמי ישראל בדורות הקודמים - לאחד מגדולי תלמידיו החיים אתנו היום, ה' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים. כך סיפר אחד מתלמידי תלמידו הנ"ל.

הגם שהיה רבנו איש האשכולות, איש שהכל בו, אך במקום שאתה

[43] קילו זהב לקחו ועוד חסר 7 קילו], אך בחסדי ה' גברה עליהם יד האנגלים ולא חזרו עוד. ורבנו מהפחד הגדול שהתעורר עליו אז נתקף שוב במחלת הרומטיזם עד שבחג הפסח תש"ד כבר שכב ממש על ערש דוי ולא יכל לקום ולזוז במשך מספר שנים עד שנת תש"ו, שאז התרפא בחסדי ה' ועשה סעודת הודיה להשי"ת שהצילו מחוליו (ראה בהקדמת ספרו "כתר כהונה" מליצה שכתב על יסוריו). מאז ועד פטירתו היה סובל מהחולי הנזכר לסירוגין ומצדיק עליו את הדין. אך עיקר צערו היה על כי הוא אינו יכול לעסוק בתורה כראוי, ורק נחמתו שזכה להעמיד תלמידים שמרביצים תורה ומחדשים בה חידו"ת וכו'. ואעתיק כאן קטע ממכתבו המרגש הנוגע על הלב. שכתב לאחד מגדולי תלמידיו יבלח"ט הג"ר בוגיד סעדון שליט"א, וז"ל: "כי בעוונותי הרבים אני מוטל על ערש דווי ובדוחק גדול אני לומד בלי ישוב הדעת, ובדוחק גדול אני כותב. זכרתי ימים מקדם שהייתי בישיבה מלאה ספרים מכל מין ואני יושב ולומד וכותב, לומד ומלמד לתלמידים הגונים וותיקים. ועתה בעוה"ר היה הכל לאין מחמד כל עין. צר לי מאד, מר לי מר, כמה וכמה פעמי תרדנה עיני דמעה על צערי מזה, ואין לי קצת נחמה רק בזכרי כי ב"ה גבר חסדו יתברך עלי ובימי חרפי רכשתי לי תלמידים יקרים וב"ה הם לומדים ומלמדים דנים ומורים כותבים פסקי הלכות בהלכות חמורות, וזה רק זה המיקל את כובד עגמת נפשי, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. אולי אבנה גם אנכי מהם". עכ"ל הטהור. אך עם כל זה היה רבנו עוסק בתורה כאשר יכל שאת, ואת ספרו "תוקפו של נס" על מגילת אסתר חיבר בעת ההפוגה ממכאוביו, כשהיה במקום הבראה בכפר "חמאם אלף" ולא היו עמו ספרי ש"ס ופוסקים רק מגילת אסתר. ישב רבנו לחבר לזה חיבור כדרך המלבי"ם זצ"ל (ע"ש בהקדמת הספר).

גם אחר עלייתו לארץ ישראל לא פסקו יסוריו, ורוב הזמן היה בחולאים ומכאובים, עד שנעשה שלד עקום הצדה צמוד לכסא, ופניו מביעים עינויים, ובאחרית ימיו נוסף לו חולי בדרכי השתן, וכך היה מתייסר ביסוריו בעוה"ר להגן על הדור, ולא זכינו שימשך ויחיה עמנו, כי עודנו במבחר ימיו - בן ח"ן שנים - דומה לבר אלהים עומד ומשמש לפניו יתברך, קל מן שמיא נפיק יבוא טוב לחזות בנועם ה' ולקבל שכר טוב בעולם שכולו טוב. ויעל רבנו המלאך רחמים בסערה השמימה באשמורת יום שני י' בשבט התשי"ט למנוחות שאננות בגן עדן העליון, תחת צל כנפי השכינה, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו בעוה"ב. ובבית ישראל תאניה ואניה על סילוקו של צדיק.

לבקשתם של כמה אישים חשובים הלינו אותו לכבודו, ולמחרת ביום י"א שבט התשי"ט יצאה לויה המונית מביתו שבמושב ברכיה וספדו לו גדולי תלמידיו שעוה רבות, והביאו את גופו הטהור לעיר הקודש ירושלים, ומנוחתו כבוד בהר המנוחות. וי להאי שופרא דבלי בעפר. זכותו תגן עלינו אמן.

אך רבנו רחמים חי חויתה הכהן לא מת, זכה רבנו לנטיעות הדומות לשרשים. נכדו - בן בתו - הרה"ג רבי חיים הכהן שליט"א [שדמות דיוקנו וקלסתר פניו של סבו, רבנו הגדול, משתקפים בפניו. יבדלח"א] הקים בביתו של רבנו במושב ברכיה ישיבה לצעירים, כולל לאברכים, ותלמוד תורה לילדי האיזור, ובשם "מרכז תורני - חכמת רחמים" יקרא, וזכה ומזכה את הרבים בתורה ובמצוות שזו היתה שאיפת רבנו, אכן תורה מחזרת על אכסניא שלה.

יהי רצון שזכותו תעמוד לנו ולבנינו, שנלך בדרכיו ונלמד מאורחותיו, ונזכה להתברך בכל מיילי המיטב ברו"ח ובגשם לעבודתו יתברך, ונזכה לגדל בנינו על התורה בישיבות הקדושות, ובנותינו בצניעות וקדושה בחינוך בדרך "בית יעקב" כשאיפת לבו הטהור של רבנו, שזה היה כל מגמתו בחייו להרבות תורה וקדושה בישראל, ונזכה לראותו בקרוב בתחיית מתי עמו ישראל, בביאת גואל צדק. יקיצו וירננו שוכני עפר במהרה בימינו אמן.

[מלוקט מהספרים: (1) "מדות הרחמים" לתלמידו הרה"ג ר' בוגין סעדון שליט"א. (2) "אשכנזיה דרבי" - הספדים על רבנו זצ"ל שערך תלמידו הג"ר רפאל כדיר צבאן זצ"ל. (3) הקדמת ספר שמחת כהן חלק חמישי, קורות ימי חייו של רבנו שרשם בעצמו. (4) מאמרי הגאון נאמן שליט"א באור תורה שנה ה' גליון שבט תשל"ג וט"ו שנה ג' גליון שבט תשל"ז. ועוד (מאת הרב גדעון גילקרוב)]

מהם רבנו בעצמו, והאחרים היו הרה"ג ר' ציון הכהן זצ"ל שנלב"ע באותה שנה בכ"ו מנחם אב, והשני היה הרה"ג ר' אברהם מגוץ הכהן זצ"ל שנלב"ע בב' טבת כבן ל"ג שנים, ורבנו נחלה בחולי גדול של הרומטיזם וכמעט נואש מחייו. כשהיה בתוקף החולי ראה בחלום שמעיניים בדינו בשמים, ואמרו זה עדיין אנו צריכים אותו בעולם, וראה שם איש אחד ואמר לו "אני רבי מאיר בעל הנס" - זיע"א - הוסיפו לך בימך כך וכך שנים, ותזהר לשים דעתך על לימוד התינוקות, ובחסדי ה' נתרפא רבנו מחוליו, ובשנת תרצ"ב כאשר התחיל רבנו לכהן כרב ודיין, תכפוהו צרות רבות, באותה שנה בכ"ז חשון נפטר אביו רבי חנינא הכהן זצ"ל, ובימי האבלות עליו חלתה אחותו מרת מזאלה ז"ל בחולי גדול חדשים ארוכים עד שהוצרך רבנו בחודש אייר לנסוע למדנין כדי לטפל עמה ברופאים ורפואות, והיה בצער וטרחה גדולה והוציא הוצאות מרובות, באסרו חג השבועות באותה שנה בהיותו מטפל באחותו הנז', שלחו לו מג'רבא שאחות אחרת ששמה אסתר חלתה בחולי גדול, ועזב רבנו את אחותו מזאלה ובא מיד לג'רבא לטפל באחותו השניה ברופאים ורפואות אך ללא הועיל ונפטרה לחיי העוה"ב ביום י"א סיון כבת כ"ב שנים סמוך לחופתה כשהכל מוכן לחופה. אחרי ימי האבלות חזר רבנו למדנין לעסוק ברפואת אחותו מזאלה, אך גם בזה היה ללא הועיל, וסוף דבר השיבה נשמתה הטהורה לבווראה ביום ט' אלול והניחה שני ילדים קטנים כבני 4-6 שנים. בעוד רבנו מטפל באחותו זו הודיעו לו שחלה בנו שלום ובתו ג'זרהאיה. וכשחזר לביתו אחרי ימי האבלות על אחותו מצא את בנו ובתו חולים מסוכנים, ושוב התעסק ברופאים ורפואות כדי למצוא להם מזון ותרופה, ובחסדי ה' בתו התרפאה אך בנו יחידו הכביד עליו חוליו ונפטר ביום ה' תשרי תרצ"ג לחיי העוה"ב. כאלו יסורים נוראים סבל תוך תקופה קצרה של פחות משנה, אך רבנו קיבל יסורין באהבה והצדיק עליו את הדין, ולא התלונן על מדותיו של הקב"ה, ועל כל גל וגל נענע בראשו, ועם כל זה לא זז מחבבה מעסק התורה הקדושה ועמלה, ונתקיים בו הפסוק "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי" (תהילים ק"ט, צב). מאז ואילך היו שאר ימי חייו ברובם חולאים ומכאובים, בשנת תרצ"ו נולד לרבנו בן וקראו בשם חננאל חיים יוסף דוד כמוס

(כך היו נוהגים בג'רבא לקרוא את הבן על המילה בשלשה ארבעה או חמשה שמות. אך השם העיקרי שבו נקרא בפי כל יהיה רק אחד מהם), והיתה תקוה לרבנו שהנה יזכה ה' לגדלו על התורה והמצוות, אך לא זכינו, ולאחר כמה חדשים נפטר בנו זה לחיי העוה"ב בט"ו באלול באותה שנה.

עוד התייסר רבנו בשיכול בנים שנולדה לו בת בשנת תרח"ץ בחודש טבת ובחודש אלול נפטרה לחיי עד, ורבנו הצדיק עליו את הדין ולא קרא תגר חלילה על מדותיו יתברך, והיה בתקוה שאכן הקב"ה יעזרהו שיוולדו לו בנים זכרים אך לא זכינו, ונותרו לרבנו רק בנות שהשיאם לתלמידי חכמים.

בתקופת מלחמת העולם השנייה כשהגיעו הגרמנים ימ"ש"ו לתונס בשנת תש"ג ביום שבת קודש ח' אדר א', באו קצינים גרמנים עם חיילים ושלחו שליח לראש הרבנים הגאון רבי כלפון משה הכהן זצוק"ל שהיה עומד בתפלת מוסף בקדושת כתר בבית הכנסת "הכהנים" (ונקראת גם בית הכנסת "הדיגתיה") שיבא אליהם, ואז אמרו לו ע"י מתורגמן שהיות והאנגלים השליכו כמה פצצות עליהם בנמל ג'רבא והם "מאמינים" שהיהודים היתה ידם במעל הזה, לכן הטילו קנס על שתי קהלות היהודים שבעיר [חארה כבירה וחארה צגירה] לשלם חמשים קילו זהב, ואם לא ימלאו אחר פקודה זו במשך כמה שעות יפוצצו חלילה את מחוזות היהודים. ובינתיים לקחו בשבי את הגאון מוהרמ"ך זצוק"ל עד שתתמלא בקשתם. ורבנו שהיה חבר בית דינו של מוהרמ"ך היה נרעש ונפחד שמא גם עליו יטילו עלילה ואשמה, ונאלץ רבנו להסתובב ברחובות העיר ביום שבת קודש עם קופה גדולה (מעין סל) שהחזיק הוא ואדם נוסף לאסוף תכשיטי זהב מיהודי העיר, והכריזו בשם בית הדין בחרם שכל אחד חייב להביא זהב שיש לו ולהכניסו לתוך הסל שבידי רבנו כדי לינצל מגזירת הגרמנים, וב"ה נאסף בזמן קצר רוב הסכום ונתנו לגרמנים ולקחו על דעת לבוא למחרת לקבל את יתרת הסכום